

Plea bargaining i norsk straffeprosess

*En analyse av gjeldende rett og en vurdering av
om det bør skje endringer*

Kandidatnummer: 133

Antall ord: 14 921



JUS399 Masteroppgave
Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

10.05.2022

Innholdsfortegnelse

Innholdsfortegnelse	2
1 Innledning.....	4
1.1 Problemstillingen.....	4
1.2 Tema og bakgrunn	4
1.3 Nærmere om problemstillingen og dens aktualitet.....	6
1.4 Metodespørsmål.....	8
1.5 Den videre fremstillingen	8
2 Gjeldende rett	10
2.1 Introduksjon.....	10
2.2 Straffeprosessloven kapittel 20 – foreleggsinstituttet.....	10
2.3 Straffeprosessloven § 248 – tilståelsesdom.....	13
2.4 Straffeloven § 78 bokstav f.....	15
2.4.1 Generelt om bestemmelsen	15
2.4.2 Strl. § 78 bokstav f første alternativ – «uforbeholden tilståelse».....	16
2.4.3 Strl. § 78 bokstav f andre alternativ – «i vesentlig grad bidratt til oppklaring av andre lovbrudd».....	18
2.5 Rettens straffutmålingsskjønn	20
2.5.1 Straffeprosessloven § 38 andre ledd.....	20
2.5.2 Betydningen av påtalemyndighetens forhåndstilsagn om straffepåstand i straffutmålingen	20
2.5.3 Påtalemyndighetens adgang til å gi forhåndstilsagn om straffepåstand.....	21
2.5.4 Begrensninger i adgangen til å gi forhåndstilsagn om straffepåstand.....	23
2.5.5 Adgangen til å gi andre typer forhåndstilsagn	27
2.6 EMK artikkel 6 nr. 1 – retten til en rettferdig rettergang	31
2.7 Oppsummering	33
3 I hvilken grad bør det være adgang til plea bargaining i norsk straffeprosess?.....	34
3.1 Innledning.....	34
3.2 Bør det innføres charge bargaining i norsk straffeprosess?.....	36
3.3 Bør det innføres sentence bargaining i norsk straffeprosess?.....	40
3.4 Bør det innføres kronvitneordninger i norsk straffeprosess?.....	43
3.5 Forslaget i NOU 2016: 24	46

3.6	Problemstillinger som oppstår som følge av forslaget i NOU 2016: 24	47
	Kilderegister	50

1 Innledning

1.1 Problemstillingen

Oppgavens hovedproblemstilling er følgende:

I hvilken grad bør det være adgang til *plea bargaining* i norsk straffeprosess?

Før jeg kommer nærmere inn på problemstillingen og dens aktualitet, vil det redegjøres for bakgrunnen for *plea bargain*-ordninger. Ettersom *plea bargaining* ofte forbindes med den amerikanske strafferettspleien, vil det først fremheves hvordan slike forhandlingsavtaler vokste frem i amerikansk rettspraksis samt hva slags innhold avtalene kan ha.

1.2 Tema og bakgrunn

Den føderale Høyesterett i USA tok på 1970-tallet opp flere saker angående *plea bargains*.¹ I *Bordenkircher v. Hayes* uttalte Høyesterett at «[t]he plea-bargaining process, as recognized by this Court, is essential to the functioning of the criminal system».² Ordningen er en effektiv og nødvendig del av straffesaksbehandlingen i USA. Nødvendigheten fremheves særlig i *Santobello v. New York*, 404 U.S. 257 (1971) page 404 U.S. 260:

[...] The disposition of criminal charges by agreement between the prosecutor and the accused [...] is an essential component of the administration of justice. Properly administered, it is to be encouraged. If every criminal charge were subjected to a full-scale trial, the States and the Federal Government would need to multiply by many times the number of judges and court facilities.

Gjennom behandlingen av ulike saker klargjorde Høyesterett hvilke krav som stilles til avtalenes gyldighet.

En *plea deal* med påtalemyndigheten kan innebære at lovbrysteren må tilstå i retten ved å avgi en *guilty plea*.³ Etter den amerikanske Grunnloven⁴ Amendment V skal ingen bli tvunget til å

¹ Se Kjelby (1996) s. 233.

² Se *Bordenkircher v. Hayes*, 434 U.S. 357 (1978) page 434 U.S. 372.

³ Se NOU 2016: 24 s. 363.

⁴ U.S. The Constitution of the United States 17. september 1787.

vitne mot seg selv i en straffesak. Ved å inngå en avtale der vedkommende må tilstå, fraskriver lovbyteren seg denne rettigheten. Videre har enhver rett til en retts sak med en uavhengig jury, jf. den amerikanske Grunnloven Amendment VI. Når lovbyteren avgir en *guilty plea*, innebærer dette normalt at skyldspørsmålet er avgjort slik at jurybehandling ikke er nødvendig.⁵ I *Brady v. United States*, 397 U.S. 742 (1970) page 397 U.S. 748 uttales følgende angående fraskrivelse av grunnlovsfestede rettigheter:

[...] Waivers of constitutional rights not only must be voluntary, but must be knowing, intelligent acts done with sufficient awareness of the relevant circumstances and likely consequences.

Hvilke krav som stilles til *plea agreements* er nå nedskrevet i Federal Rules of Criminal Procedure⁶ Rule 11. Kravet til frivillighet følger av Rule 11 (b) (2). Ifølge Rule 11 (c) (1) kan en advokat på vegne av myndighetene inngå *plea bargains* med forsvareren eller siktede selv hvis hun er urepresentert. Samme sted fremgår det at retten ikke skal involveres i forhandlingene. Retten bindes ikke av partenes *plea bargain*, og kan avvise avtalen, jf. Rule 11 (c) (3) (A). I praksis er imidlertid domstolene tilbakeholdne med overprøving av avtalene.⁷

Plea bargain-ordninger kan ha ulikt innhold. I NOU 2016: 24 s. 363, som omhandler ny straffeprosesslov, legges det til grunn at *plea bargaining* omfatter følgende elementer:

[...] Uttrykket referer til forhandlinger og avtaler, normalt mellom påtalemyndigheten og mistenkte, der mistenkte tilgodeses med lavere straff, mildere subsumsjon eller unnlatt straffeforfølgning mot at vedkommende tilstår egne lovbrudd eller bidrar til oppklaring av straffbare forhold begått av andre.

På lovbyterens side kan *plea bargaining* innebære at vedkommende forplikter seg til å tilstå egne forbrytelser eller gi informasjon om andres straffbare forhold. Sistnevnte omtales gjerne som kronvitneordninger.⁸

⁵ Se NOU 2016: 24 s. 363.

⁶ Federal Rules of Criminal Procedure 26. desember 1944.

⁷ Se NOU 2016: 24 s. 376 med videre henvisninger.

⁸ Se NOU 2016: 24 s. 363, tilsvarende Andenæs (2009) s. 203.

Vederlaget påtalemyndigheten gir er også ulikt. *Charge bargaining* innebærer at lovbyteren fremforhandler «mildere subsumsjon eller unnlattelse av forfølgning for enkelte forhold».⁹ Ved *sentence bargaining* forplikter påtalemyndigheten seg til å nedlegge en mildere straffepåstand.¹⁰

I norsk rett har «... forhandlinger etter mønster av amerikansk «plea bargaining» vært oppfattet å være «i strid med norske rettsprinsipper», se for eksempel Andenæs, Norsk straffeprosess, Bind I, 3. utgave 2000, s. 87, jf. s. 409», se Rt. 2007 s. 616 A avsnitt 35, jf. Rt. 2009 s. 1336 S avsnitt 19.¹¹

1.3 Nærmere om problemstillingen og dens aktualitet

Oppgavens hovedproblemstilling er formulert som et spørsmål *de lege ferenda*. Før spørsmålet om hvordan retten bør være besvares, vil det redegjøres for gjeldende rett. Dette for å illustrere hvor store forskjellene blir dersom det er ønskelig å endre rettsstilstanden. Det vil fremheves hvordan lovbyteren kan medvirke til straffeforfølgningen ved å gi informasjon om eget eller andres straffbare forhold, og konsekvensene dette får for straffutmålingen. I tillegg vil det belyses hvordan lovbyteren kan bidra til at straffesaksbehandlingen forenkles.

Om det bør innføres *plea bargain*-ordninger i norsk straffeprosess har blitt diskutert ved flere anledninger.

Følgende uttales i Rt. 1995 s. 1922 A på side 1925:

[...] De nærmere grenser for påtalemyndighetens og eventuelt forsvarerens adgang til å kunne diskutere innholdet av et forelegg opp mot en alternativ tiltale, fortjener overveielse på prinsipielt grunnlag.

Spørsmålet om *plea bargaining* ble etter dette diskutert i forbindelse med endringer i straffeloven 1902¹² og straffeprosessloven¹³. Utvalget hadde vanskeligheter for å se behovet

⁹ Se NOU 2016: 24 s. 363, Kjelby (1996) s. 233-234 deler uttrykket opp i to: *Charge bargaining* og «multiple charges»-tilfeller.

¹⁰ Se NOU 2016: 24 s. 363.

¹¹ Tilsvarende Andenæs (2009) s. 78 og 437.

¹² Almindelig borgerlig Straffelov 22. mai 1902 nr. 10 (straffeloven 1902 – strl. 1902).

¹³ Lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven – strpl.).

for slike ordninger i Norge.¹⁴ Departementet konkluderte med at spørsmålet om *plea bargaining* skulle vurderes på et senere tidspunkt, se Ot.prp. nr. 64 (1998-1999) s. 126. I Innst. O. nr. 3 (1999-2000) s. 20 andre spalte fremhevet komiteen at spørsmålet burde utredes ytterligere, og ba om en utredning av «de prinsipielle spørsmål en slik ordning reiser».

Justisdepartementet la frem forslag om en regel om strafftilsagn i høringsnotat fra 2006. Det var «ikke nærliggende å tenke seg at påtalemyndigheten skal kunne inngå bindende avtale om hvilke forhold som skal strafforfølges eller hvilke straffebud domstolene skal dømme etter».¹⁵ Den foreslåtte regelen innebar at «påtalemyndigheten [kan] forplikte seg til å nedlegge en bestemt påstand om straff».¹⁶ Departementet mente imidlertid i etterkant av høringen at det gjenstod utredningsarbeid før det kunne vurderes om et lovforslag eventuelt skulle fremmes for Stortinget.¹⁷

I 2016 ble det nedsatt et utvalg for å vurdere hvordan straffeprosessretten mer hensiktsmessig kan reguleres.¹⁸ Departementet etterspurte blant annet en vurdering av «om det er grunn til å innføre en ordning hvor påtalemyndigheten kan gi bindende tilsagn om strafferabatt dersom siktede tilstår ('plea bargaining')», se NOU 2016: 24 s. 96. Etersom både samfunnet og kriminalitetsbildet er i stadig endring, er det nødvendig med løpende vurderinger av effektiviteten og rettssikkerheten ved straffesaksbehandlingen.¹⁹

Til tross for at utredning har vært på høring, har lovgiver hittil ikke gått videre med lovarbeidet. Bakgrunnen var blant annet uenigheter angående «lovstruktur, systematikk og enkeltbestemmelser», se Prop. 146 L (2020-2021) s. 9-10. Det gjenstod også noe utredningsarbeid, herunder utredning av administrative og økonomiske konsekvenser og tilpasninger av IKT-systemer.²⁰ Lovgiver har heller prioritert endringer i någjeldende straffeprosesslov.²¹ Forslaget om forhåndstilsagn i NOU 2016: 24 s. 379 flg. har ikke blitt behandlet enda.

¹⁴ Se NOU 1997: 15 pkt. 6.9.3.

¹⁵ Se Justisdepartementets høringsnotat av september 2006 s. 74.

¹⁶ Se Justisdepartementets høringsnotat av september 2006 s. 74-75, på samme sider er formuleringen av den foreslåtte bestemmelsen i straffeprosessloven § 233 a.

¹⁷ Se Prop. 141 L (2009-2010) s. 95.

¹⁸ Se NOU 2016: 24 s. 94.

¹⁹ Se NOU 2016: 24 s. 95.

²⁰ Se Prop. 146 L (2020-2021) s. 10.

²¹ Slike endringer er foretatt i bl.a. Prop. 53 L (2018-2019), Prop. 142 L (2018-2019) og Prop. 146 L (2020-2021).

På den ene siden kan *plea bargaining* være et effektivt virkemiddel for å avlaste domstolenes arbeidsmengde. På den annen side er det viktig at effektivitetshensyn ikke i urimelig grad går på bekostning av rettssikkerhetshensyn. Spørsmålet er dermed om endringene i samfunnet og kriminalitetsbildet medfører at det bør være adgang til *plea bargaining* i norsk straffeprosess. Dette illustrerer problemstillingens aktualitet.

1.4 Metodespørsmål

I oppgaven brukes NOU 2016: 24 på ulikt vis. Et metodisk spørsmål som har oppstått under skrivingen, er den rettskildemessige verdien av NOU 2016: 24.

Så langt har utredningen blant annet blitt brukt for å illustrere problemstillingens aktualitet. Når utredningen brukes på denne måten fungerer forarbeidet som kilde til faktiske beskrivelser.²²

Utredningen tjener også som kunnskapsgrunnlag for fremmed rett. Henvisninger til andre lands rett kan «dels tjene som illustrasjonsmateriale og dels som argumenter for at spørsmålene bør løses likedan hos oss».²³ Den utenlandske retten brukes på begge disse måtene i denne oppgaven.

I tilfeller hvor utredningen brukes for å gjøre rede for gjeldende rett, regnes det som et etterarbeid, og ikke som et forarbeid. Etterarbeider har mindre rettskildemessig vekt enn forarbeider.²⁴

Særlig i punkt 3 brukes utredningen for å illustrere hvordan Straffeprosessutvalget mente rettstilstanden burde endres. Utredningen er da en kilde til hvordan de ulike hensynene kan vektes imot hverandre.

1.5 Den videre fremstillingen

I punkt 2 analyseres gjeldende rett. Foreleggsinstituttet er tema for punkt 2.2, mens tilståelsesdom redegjøres for i punkt 2.3. Deretter vil strafferabattordningen gjennomgås i punkt 2.4. Rettens straffutmålingsskjønn er tema for punkt 2.5. I punkt 2.6 ses det hen til

²² Se Monsen (2012) s. 33.

²³ Se Eckhoff (2001) s. 284.

²⁴ Se eksempelvis Rt. 2012 s. 585 A avsnitt 41.

EMK²⁵ art. 6 nr. 1 og Den europeiske menneskerettsdomstol (EMD) sitt syn på *plea bargaining*. Avslutningsvis oppsummeres gjeldende rett i punkt 2.7.

I punkt 3.1 presenteres ulike europeiske *plea bargain*-ordninger for å illustrere hvordan *plea bargaining* kan gjøres i et europeisk perspektiv. Punkt 3.2, 3.3 og 3.4 er inndelt med bakgrunn i de ulike formene for *plea bargaining* som ble introdusert i punkt 1.2. Deretter vises det til Straffeprosessutvalgets forslag i NOU 2016: 24. Avslutningsvis fremheves ulike problemstillinger som oppstår som følge av denne utredningen i punkt 3.6.

²⁵ Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, Roma, 4. november 1950 (Den europeiske menneskerettskonvensjonen – EMK). Gjennom lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven – mrl.) § 2 nr. 1 gjelder EMK som norsk lov.

2 Gjeldende rett

2.1 Introduksjon

Plea bargain-ordninger er en måte å effektivisere straffesaksbehandlingen.²⁶ Det eksisterer ingen direkte parallell til *plea bargaining* i norsk straffeprosess.²⁷ Etter gjeldende rett er det imidlertid flere ordninger som bidrar til en mer effektiv behandling av straffesaker. Fokuset i dette kapittelet er hvordan lovbrøyteren kan bidra til å effektivisere straffeforfølgingen mot seg selv eller andre lovbrøytere.

Bakgrunnen for at gjeldende rett gjennomgås først, er for å vise hvordan rettstilstanden er nå, og på den måten legge et grunnlag for å vurdere hvor store endringer en adgang til *plea bargaining* vil medføre. Punkt 2 fungerer dermed som et bakteppe for *de lege ferenda*-drøftelsene som foretas i punkt 3.

2.2 Straffeprosessloven kapittel 20 – foreleggsinstituttet

Dersom påtalemyndigheten finner «at en sak bør avgjøres med bot, inndragning eller rettighetstap, kan den utferdige forelegg i stedet for å reise tiltale», jf. strpl. § 255 første ledd første punktum.

Ordlyden «[f]inner påtalemyndigheten at en sak bør avgjøres med» tilsier at det er overlatt til påtalemyndighetens skjønn å vurdere om ileggelse av forelegg anses mer hensiktsmessig enn å reise tiltale. Hvis siktede vedtar forelegget etter strpl. § 257 første punktum, avgjøres straffesaken utenfor domstolene. Foreleggsinstituttet går følgelig enda lenger i å løse saker utenfor domstolsapparatet enn det *plea bargaining* gjør siden *plea agreements* vanligvis må godkjennes av retten.²⁸

²⁶ Se punkt 1.2.

²⁷ Tilsvarende Rt. 2007 s. 616 A avsnitt 35, jf. Rt. 2009 s. 1336 S avsnitt 19, Innst. O. nr. 3 (1999-2000) s. 20 andre spalte, Andenæs (2009) s. 78 og 437.

²⁸ Se punkt 1.2.

Det skilles mellom ordinære forelegg etter straffeprosessloven kapittel 20 og forenklede forelegg. Sistnevnte reguleres av ulike særlover.²⁹ Forenklede foreleggs formål er ifølge Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 306 «å kunne avgjøre kurante lovbrudd på en enklere måte enn ved ordinært forelegg». Bøtesatsene ved ileggelse av forenklede forelegg er faste.³⁰ Det er dermed ikke rom for skjønn ved utformingen av boten. Fokuset i dette punktet er forelegg etter straffeprosessloven kapittel 20.

Hvilke opplysninger forelegg skal inneholde fremgår av strpl. § 256, jf. også påtaleinstruksen³¹ § 20-2. Etter strpl. § 256 første ledd nr. 4 skal forelegget angi boten, subsidiær fengselsstraff og eventuelt inndragning og rettighetstap. Når påtalemyndigheten utsteder et forelegg, kan dette ses på som et tilbud til siktede om å avgjøre saken utenrettslig mot at siktede får opplyst hvilken straff som ilegges.

Til forskjell fra det som typisk forbindes med *sentence bargaining*, kan siktede i utgangspunktet imidlertid ikke forhandle om straffen. Botens størrelse utmåles etter strl.³² 53 andre ledd første punktum. Ifølge nevnt bestemmelse skal det ved utmålingen av boten blant annet legges vekt på «slike forhold som i alminnelighet tillegges ved straffutmålingen». Det skal derfor «i formildende retning især tas i betraktning at lovbrøyteren har avgitt en uforbeholden tilståelse», jf. strl. § 78 bokstav f første alternativ. I punkt 2.4 redegjøres det nærmere for denne bestemmelsen.

Siktede må ikke erkjenne straffeskyld for å vedta forelegget, se NUT 1969: 3 s. 289. På denne måten kan siktede vedta forelegget samtidig som vedkommende nekter straffeskyld. Det kunne da antas at siktede ikke får strafferabatt.

I Rt. 2005 s. 641 A avsnitt 26 bemerkes det at «[e]rkjennelse av straffeskyld ligger til grunn for slike forelegg, slik at tilståelsen er tatt hensyn til når forelegget utferdiges». Siden dommen omhandler tap av førerrett etter vtrl. § 33 nr. 1, jf. tapsforskriften³³ er utmålingen preget av mer standardiserte regler. Dommen gir likevel uttrykk for at det implisitt ligger en strafferabatt til grunn ved utmålingen av boten. Uavhengig av siktedes standpunkt til

²⁹ Eksempelvis lov 18. juni 1965 nr. 4 om vegtrafikk (vegtrafikkloven – vtrl.) § 31 b, jf. forskrift 29. juni 1990 nr. 492 om forenklet forelegg i vegtrafikksaker (forskrift om forelegg i vegtrafikksaker).

³⁰ Jf. eksempelvis vtrl. § 31 b første ledd første punktum.

³¹ Forskrift 28. juni 1985 nr. 1679 om ordningen av påtalemyndigheten (påtaleinstruksen).

³² Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff (straffeloven – strl.).

³³ Forskrift 19. desember 2003 nr. 1660 om tap av retten til å føre motorvogn mv. (tapsforskriften).

straffeskyld, er det prosessøkonomisk gunstig og effektivt når siktede vedtar forelegget. Botens størrelse avpasses derfor fordelene som oppnås ved utenrettslig behandling.

Det er dermed vanlig praksis at tilståelsen hensyntas ved utferdigelse av forelegg, se strl. § 53 andre ledd første punktum, jf. strl. § 78 bokstav f første alternativ. Denne praksisen kommer eksempelvis til uttrykk i RA-2007-3. Ifølge rundskrivets punkt 5 skal siktede informeres «om at boten i forelegget bygger på erkjennelse og inneholder en rabatt på det grunnlag at saken avgjøres utenrettslig». Dette illustrerer at den prosessøkonomiske gevinsten ved utenrettslig avgjørelse ikke gjør seg gjeldende hvis forelegget ikke vedtas.

Etter strpl. § 256 første ledd nr. 5 første punktum skal forelegget inneholde en «oppfordring til siktede [...] å erklære om han vedtar forelegget». Ordlyden tilsier at påtalemyndigheten kan oppfordre siktede til vedtakelse. Påtalemyndigheten skal imidlertid «ikke øve noen form for press på siktede for å få forelegget vedtatt», jf. NUT 1969: 3 s. 289. I teorien uttales det at «[p]åtalemyndigheten kan også legge press på siktede ved å opplyse at det vil bli nedlagt påstand om strengere straff hvis forelegget ikke blir vedtatt, så saken kommer for retten».³⁴ Det er likevel en distinkt forskjell mellom å informere om straffutmålingsprinsippene som ligger til grunn og å presse siktede til å vedta forelegget.

Verken straffeprosessloven kapittel 20 eller påtaleinstruksen kapittel 20 regulerer om et utferdiget forelegg binder påtalemyndigheten. I Rt. 1960 s. 1357 A konkluderte Høyesterett med at påtalemyndigheten etter straffeprosessloven (Opph.)³⁵ ikke kunne trekke et utferdiget forelegg tilbake for å erstatte det med et nytt, selv om siktede ikke hadde underskrevet forelegget. Ettersom problemstillingen ikke berøres i NUT 1969: 3 eller i Ot.prp. nr. 35 (1978-1979) og det vises til straffeprosessloven (Opph.) § 288³⁶, ble rettstilstanden ikke endret ved den nye straffeprosessloven. Dommen gir derfor fortsatt uttrykk for gjeldende rett.

Ifølge strpl. § 258 andre ledd har «et vedtatt forelegg virkning som en dom». Siktede kan dermed samtykke til at bot, rettighetstap og inndragning ilegges uten domstolsbehandling.³⁷ Siden bot og rettighetstap er straff etter strl. § 29 første ledd bokstav e og f, er dette et unntak fra domskravet i Grl.³⁸ § 96 første ledd. Spørsmålet i Rt. 2014 s. 620 A var om

³⁴ Se Andenæs (2009) s. 359.

³⁵ Lov 1. juli 1887 nr. 5 om Rettergangsmaaden i Straffesager (straffeprosessloven (Opph.)).

³⁶ Se NUT 1969: 3 s. 289.

³⁷ Tilsvarende Kjelby (1996) s. 231.

³⁸ Kongeriket Norges Grunnlov 17. mai 1814 (Grunnloven – Grl.).

overtredelsesgebyr etter akvakulturloven³⁹ § 30 var straff, jf. GrL. § 96 første ledd. I avsnitt 50 fremheves at «sanksjoner lovgiveren selv har benevnt som straff som den store hovedregel må ilegges av en domstol». Forelegg etter strpl. § 255 er imidlertid et unntak fra dette utgangspunkt, og det er «sikker rett at ordningen anses å falle utenfor domskravet i Grunnloven», se avsnitt 50. Rettsoppfatningen er videreført i någjeldende straffelov.⁴⁰

Hvis siktede ikke vedtar forelegget etter strpl. § 257, kan det utferdige forelegget «tre i stedet for tiltalebeslutning», jf. strpl. § 268. Videre følger det av påtaleinstruksen § 20-8 første ledd andre punktum at «[d]ersom forelegget ikke vedtas fordi siktede er uenig i botens størrelse, bør saken om mulig sendes tingretten til pådømmelse etter reglene i straffeprosessloven § 248».

2.3 Straffeprosessloven § 248 – tilståelsesdom

Ifølge strpl. § 248 første ledd «kan tingretten pådømme en sak uten tiltalebeslutning og hovedforhandling» hvis visse vilkår er oppfylt. Ordlyden «uten tiltalebeslutning og hovedforhandling» tilsier at tilståelsesdom medfører en forenklet behandling av straffesaken. Straffesaksbehandlingen «bør være enkel, hurtig og kostnadseffektiv så langt det er forsvarlig i et rettssikkerhetsperspektiv».⁴¹ I det følgende er fokuset rettet mot strpl. § 248 første ledd bokstav a.

Siktede kan samtykke til tilståelsesdom dersom «siktede innen retten har gitt en uforbeholden tilståelse som styrkes av de øvrige opplysninger», jf. strpl. § 248 første ledd bokstav a. Vilkåret «uforbeholden tilståelse» er tilsvarende det som gjelder etter strl. § 78 bokstav f første alternativ, og redegjøres for i punkt 2.4.2.

Ordlyden «som styrkes av de øvrige opplysninger» tilsier at tilståelsen må understøttes av andre bevis i saken. Dette «[v]ilkåret skal hindre at siktede gjennom en uriktig forklaring i retten påtar seg et straffansvar det ikke er grunnlag for».⁴²

³⁹ Lov 17. juni 2005 nr. 79 om akvakultur (akvakulturloven).

⁴⁰ Se Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 245.

⁴¹ Se Øyen (2019) s. 317.

⁴² Se Øyen (2019) s. 320.

Vilkåret om at den straffbare handlingen «ikke kan medføre fengsel i mer enn 10 år», jf. strpl. § 248 første ledd bokstav a, innebærer at det er satt en grense for hvor alvorlige saker som rettssikkert kan behandles på en forenklet måte.

Domstolene er ikke bundet av påtalemyndighetens straffepåstand, jf. strpl. § 38 andre ledd andre punktum. Påtalemyndighetens begjæring og siktedes samtykke innebærer imidlertid en begrensning på domstolens kompetanse siden retten etter strpl. § 248 ikke kan frifinne siktede, se Rt. 1992 s. 136 U.

I utgangspunktet kan siktede ikke samtykke til frihetsberøvelse, jf. GrL. § 96 første ledd.⁴³ Ettersom retten ikke kan frifinne siktede, innebærer siktedes samtykke til saksbehandlingsformen indirekte et samtykke til at vedkommende kan bli frihetsberøvet. For å forhindre at uskyldige straffes, skal straff som utgangspunkt «bare ilegges etter en grundig saksbehandling ved en domstol».⁴⁴ Domskravet er i straffeprosessloven imidlertid «konkretisert dit hen at siktede frivillig kan [...] samtykke» til tilståelsesdom.⁴⁵ Dette må ses i sammenheng med at det er opp til siktede å avgjøre om samtykke skal gis. Dersom siktede ønsker ordinær domstolsbehandling, har siktede rett til det.⁴⁶

For at en sak skal kunne pådømmes som tilståelsesdom, må påtalemyndigheten begjære dette, og siktede må samtykke, jf. strpl. § 248 første ledd. Partene må dermed være enige om å undergi saken forenklet behandling. Til forskjell fra ved inngåelse av *plea agreements*, er likevel ikke partenes enighet forut for domstolsbehandling tilstrekkelig. I Rt. 1999 s. 243 A på side 245 uttales det at «samtykke må være gitt uttrykkelig» og med «forhørsretten som adressat». I tillegg er det et vilkår at «retten ikke finner det betenkelig» at saken behandles som tilståelsesdom, jf. strpl. § 248 første ledd.

Tilståelsesdom innebærer en hurtigere behandling av saker der skyldspørsmålet ikke er omtvistet.⁴⁷ Ettersom siktede må tilstå, jf. strpl. § 248 første ledd bokstav a, føres det normalt ikke vitner.⁴⁸ Ifølge domstolloven⁴⁹ § 21 andre ledd første punktum settes retten med en

⁴³ Tilsvarende Kjelby (1996) s. 231.

⁴⁴ Se Øyen (2019) s. 30.

⁴⁵ Se Øyen (2019) s. 30-31.

⁴⁶ Tilsvarende Øyen (2019) s. 318.

⁴⁷ Tilsvarende Øyen (2019) s. 317.

⁴⁸ Tilsvarende Øyen (2019) s. 327.

⁴⁹ Lov 13. august 1915 nr. 5 om domstolene (domstolloven – dl.).

dommer. Det er følgelig flere aspekter ved den forenklede saksbehandlingen som medfører prosessøkonomisk gevinst.

Etter strl. § 78 bokstav f skal lovbryterens uforbeholdne tilståelse tas i betraktning i straffutmålingen. Fra siktedes perspektiv kan saksbehandlingsformen også være fordelaktig siden siktede kan få strafferabatt ved å tilstå.

2.4 Straffeloven § 78 bokstav f

2.4.1 Generelt om bestemmelsen

Straffeloven § 78 bokstav f har følgende ordlyd:

Ved straffutmålingen skal det i formildende retning især tas i betraktning at:
f) lovbryteren har avgitt en uforbeholden tilståelse, eller i vesentlig grad bidratt til oppklaring av andre lovbrudd

Ordlyden «især tas i betraktning» tilsier at oppramsingen av relevante omstendigheter ikke er uttømmende.⁵⁰ Dette fremkommer også av Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) s. 268 og 272. Ettersom bestemmelsen «er ment å lovfeste gjeldende straffutmålingspraksis», jf. Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) s. 272 er eldre rettspraksis relevant.

Videre tilsier ordlyden «skal det [...] især tas i betraktning» at domstolene i straffutmålingen må hensynte momentene. Hvor stor vekt de ulike omstendighetene har gir imidlertid ordlyden liten veiledning om. I Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) s. 268 omtales momentene som «tvingende hovedregler», men Høyesteretts rolle som utvikler av straffutmålingspraksis blir også fremhevet. På samme side fremgår det at omstendighetene normalt skal vektlegges, men dersom en er «utenfor normalområdet, kan det være riktig å se helt bort fra de lovfestede straffutmålingsmomentene». Domstolene har følgelig et visst skjønn i straffutmålingen.

⁵⁰ Tilsvarende Gröning, Husabø og Jacobsen (2019) s. 693.

2.4.2 Strl. § 78 bokstav f første alternativ – «uforbeholden tilståelse»

Ordlyden «avgitt en uforbeholden tilståelse» tilsier at lovbrøteren har innrømmet det straffbare forholdet. Når tilståelsen må gis for å kunne tillegges vekt i formildende retning i straffutmålingen, og hvor stor vekt tilståelser skal ha, sier imidlertid ordlyden ingenting om.⁵¹

Det grunnleggende utgangspunktet om at siktede ikke har en forklaringsplikt overfor retten, fremkommer forutsetningsvis av strpl. § 90.⁵² Mistenkte har ikke forklaringsplikt overfor politiet, jf. strpl. § 232 første ledd og påtaleinstruksen § 8-1 første ledd andre punktum. Ettersom personer som har status som siktet etter strpl. § 82 første ledd også har de rettighetene som tilkommer mistenkte personer, har heller ikke siktede forklaringsplikt overfor politiet.⁵³

Det følger av Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) s. 275 at strl. § 78 bokstav f første alternativ «svarer til straffeloven 1902 § 59 annet ledd første punktum, og til § 77 i straffeloven 2005»⁵⁴. I Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 468 vises det til Ot.prp. nr. 81 (1999-2000) kap. 6 om hvordan bestemmelsen skal forstås. Eldre rettspraksis og forarbeider er derfor relevante. Det er rikholdig høyesterettspraksis og forarbeidsuttalelser angående forståelsen av strl. § 78 bokstav f første alternativ. En komplett redegjørelse for disse rettskildene faller utenfor oppgavens rammer. Noen hovedtrekk vil imidlertid fremholdes.

Ifølge langvarig rettspraksis skal «[u]ttrykket uforbeholden tilståelse [...] forstås på samme måte som i» strpl. § 248 første ledd bokstav a, se Rt. 2005 s. 559 A avsnitt 18.⁵⁵ Dette følger også av Ot.prp. nr. 81 (1999-2000) s. 44.

Etter Rt. 2010 s. 1317 A avsnitt 23 er det «verken tilstrekkelig eller nødvendig at siktede erklærer seg skyldig».⁵⁶ Tilståelser må «dekke samtlige straffbarhetsvilkår – både de objektive og de subjektive», jf. Rt. 2007 s. 1677 A avsnitt 20.

En uforbeholden tilståelse «gir ikke domfelte et ubetinget krav på reduksjon av straffen», se Rt. 2010 s. 1317 A avsnitt 22. Ifølge Rt. 2005 s. 314 A avsnitt 13 er det opp til rettens skjønn

⁵¹ Tilsvarende Ot.prp. nr. 81 (1999-2000) s. 44.

⁵² Tilsvarende Øyen (2019) s. 363.

⁵³ Se Øyen (2019) s. 97.

⁵⁴ Da straffeloven 2005 ble vedtatt var bestemmelsen om formildende omstendigheter i § 77. Ved lov nr. 4/2008 ble bestemmelsen om formildende omstendigheter flyttet til § 78.

⁵⁵ Tilsvarende eksempelvis HR-2020-1351-A avsnitt 24.

⁵⁶ Tilsvarende bl.a. Rt. 2004 s. 1324 A avsnitt 32, Rt. 2007 s. 1677 A avsnitt 20.

å vurdere konkret hvor stor tilståelsesrabatt det skal gis.⁵⁷ I Ot.prp. nr. 81 (1999-2000) s. 44 fremheves hensynet til fornærmede og «hvor stor prosessøkonomisk gevinst den har medført» som viktige momenter i vurderingen. På samme side fremgår det at det er relevant «på hvilket stadium av saken tilståelsen kommer og hvilken betydning tilståelsen har for oppklaring av saken».

Selv om tilståelsen ikke har lettet saksforberedelsen, kan den likevel medføre prosessøkonomisk gevinst. I Rt. 2007 s. 616 A hadde tilståelsen «hatt prosessøkonomisk verdi for selve ankeforhandlingen, idet den foranlediget at et betydelig antall vitner kunne frafalles», se avsnitt 22. Dette illustrerer hvordan prosessøkonomiske hensyn kan ha ulik betydning i vurderingen av hvor stor vekt tilståelser skal tillegges i straffutmålingen.

Tilståelsens betydning «vil avhenge av forbrytelsens karakter, men også en rekke andre forhold – av både generell og konkret karakter – vil måtte trekkes inn i vurderingen», jf. Rt. 2000 s. 31 A på side 33. Eksempelvis tilsier hensynet til fornærmede at tilståelser tillegges betydelig vekt ved seksualforbrytelser, ettersom en tilståelse kan medføre at fornærmede ikke får den ekstra belastningen det kan innebære å ikke bli trodd på.⁵⁸ I tillegg kan seksualforbrytelser være svært vanskelig å oppdage, se Rt. 2013 s. 853 A avsnitt 18. Ved narkotikaforbrytelser har tilståelser ofte stor betydning i bevisvurderingen, særlig knyttet til vurderingen av subjektiv skyld.⁵⁹

En tilståelse innebærer at lovbryteren tar ansvar for egne handlinger, se Rt. 2005 s. 314 A avsnitt 17, noe som er positivt ut fra et kriminalpolitisk syn.⁶⁰ Ifølge Ot.prp. nr. 81 (1999-2000) s. 36 medfører tilståelser «at flere saker blir oppklart».

Etterforskingen og irettføringen etter en tilståelse kan skje «på en raskere, billigere og mer hensiktsfull måte enn de saker hvor skyldspørsmålet er omtvistet», jf. Ot.prp. nr. 81 (1999-2000) s. 36. En uforbeholden tilståelse omfatter imidlertid ikke nødvendigvis en skylderkjennelse slik at skyldspørsmålet fortsatt kan være omtvistet.

Ifølge Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) s. 275 er det «bare betydningen av den uforbeholdne tilståelse som straffutmålingsmoment innenfor strafferammen som reguleres i bestemmelsen».

⁵⁷ Tilsvarende Ot.prp. nr. 81 (1999-2000) s. 44.

⁵⁸ Se Rt. 2013 s. 853 A avsnitt 18, HR-2018-2096-A avsnitt 33, tilsvarende Grønning, Husabø og Jacobsen (2019) s. 708.

⁵⁹ Se Rt. 2005 s. 314 A avsnitt 15.

⁶⁰ Tilsvarende Ot.prp. nr. 81 (1999-2000) s. 33, Grønning, Husabø og Jacobsen (2019) s. 708.

Etter strl. § 80 bokstav a nr. 2 kan straffen «settes under minstestrafen i straffebudet eller til en mildere straffart når lovbyteren har avlagt en uforbeholden tilståelse». Vilkåret «uforbeholden tilståelse» skal «forstås på samme måte som i straffeprosessloven § 248», se Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 470. Siden vilkåret har likt innhold i de to bestemmelsene, avgrenses det mot ytterligere redegjørelse for strl. § 80 bokstav a nr. 2.

Lovbryterens opplysninger kan være relevante for oppklaring av egen sak, men også av andre straffesaker mot lovbyteren selv og mot andre lovbytere. I det følgende vil det redegjøres for de to sistnevnte tilfellene.

2.4.3 Strl. § 78 bokstav f andre alternativ – «i vesentlig grad bidratt til oppklaring av andre lovbrudd»

Ordlyden «bidratt til oppklaring av andre lovbrudd» tilsier at lovbyteren gir opplysninger av betydning for etterforskningen av andre straffesaker enn sin egen. Ulike former for samarbeid med politiet kan tillegges vekt i formildende retning i straffutmålingen i egen straffesak, jf. Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) s. 276.⁶¹ På samme side presiseres det at ordlyden «andre lovbrudd» omfatter både «annet lovbrudd lovbyteren selv har begått, eller andre saker».

Videre tilsier ordlyden «i vesentlig grad» at bidraget ikke kan være beskjedent. Ifølge Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) s. 276 gjelder det «et krav om kvalifisert bistand», noe som innebærer en skjønnsmessig vurdering. Vilkåret «er oppfylt dersom lovbyteren fremlegger sentrale bevis eller leder etterforskningen i en riktig retning med tanke på å identifisere hvilke personer eller gjenstander som kan være av stor betydning for å oppklare lovbruddet», se Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) s. 276.

For å illustrere hvordan samarbeid med politiet kan få betydning i straffutmålingen tas det utgangspunkt i to narkotikasaker fra Høyesterett.

Spørsmålet i Rt. 1995 s. 1975 A var om domstolene kunne vektlegge lovbyterens bidrag til oppklaring av egen og andre straffesaker, uten nærmere redegjørelse for hva bidraget gikk ut på. Bakgrunnen for det uspesifiserte bidraget var frykten for hevnaksjoner. Ettersom retten «ville [...] være henvist til å bygge på en helt uspesifisert opplysning fra påtalemyndigheten som heller ikke er tilgjengelig for de øvrige impliserte», vektla ikke lagmannsretten

⁶¹ Tilsvarende eksempelvis HR-2021-893-U avsnitt 25, Rt. 2005 s. 314 A avsnitt 23.

bidraget.⁶² Ifølge Høyesterett «må det aksepteres at det legges vekt på politiets behov for bistand fra siktede og på siktedes behov for beskyttelse», se side 1977. Det burde derfor «ikke stilles krav om at aktor skal gå inn på enkeltheter og heller ikke at opplysningene skal underbygges bevismessig», se side 1977.

I Rt. 1998 s. 2001 A uttaler Høyesterett på side 2006:

Etter rettspraksis er det ikke tvilsomt at man ved straffutmålingen i narkotikasaker skal legge vekt på samarbeid med politiet. Hvor stor betydning dette momentet får, må avhenge av konkrete omstendigheter – hva samarbeidet nærmere har bestått i, hvilken risiko det har utsatt den tiltalte og hans omgivelser for, mv.

Avgjørelsene illustrerer at det må foretas en konkret vurdering av samarbeidet med politiet. Hvordan de ulike omstendighetene Høyesterett trakk frem i Rt. 1998 s. 2001 A på side 2006 kan medføre ulik strafferabatt for lovbrutere, kan ses opp mot de grunnleggende hensynene som ble nevnt i punkt 2.4.2.

Momentet «hva samarbeidet nærmere har bestått i» kan ses i lys av prosessøkonomiske hensyn, herunder effektivitet. Ved å få informasjon om andre straffbare forhold kan etterforskningen raskere innrettes mot sentrale gjerningspersoner eller hendelser. Det er dermed ressursbesparende for politiet.

Videre fremhevet Høyesterett momentet «hvilken risiko det har utsatt den tiltalte og hans omgivelser for». Samarbeid med politiet kan medføre en risikofylt posisjon, noe som tilsier at strafferabatten bør bli større. Risikoen for hevnaksjoner og liknende kan reduseres ved å tillate at det ikke gis informasjon om hva samarbeidet med politiet har gått ut på, slik som i Rt. 1995 s. 1975 A. Det er imidlertid ikke alltid gjennomførbart at kontakten med politiet hemmeligholdes, se eksempelvis Rt. 2005 s. 314 A avsnitt 19.

På et prinsipielt grunnlag kan det innvendes mot hemmelighold at det er domstolens domene å utmåle straffen. Ved å bare legge til grunn påtalemyndighetens vurdering angående tilståelsens betydning minskes kontrollen med utøvende myndighet. I tillegg kan det være vanskelig for retten å vurdere informasjonens betydning dersom domstolene ikke vet om samarbeids nærmere innhold.

⁶² Se Rt. 1995 s. 1975 A, i lagmannsrettens dom gjengitt på s. 1976.

2.5 Rettens straffutmålings skjønn

2.5.1 Straffeprosessloven § 38 andre ledd

Ordlyden i straffeprosessloven § 38 andre ledd første og andre punktum er:

Med hensyn til det straffebede som skal anvendes på forholdet, er retten ikke bundet av tiltalen eller de påstander som er fremsatt. Det samme gjelder med hensyn til straff og andre rettsfølger.

Når første og andre punktum leses i sammenheng tilsier ordlyden at påtalemyndighetens straffepåstand ikke binder retten. Høyesterett har også lagt dette til grunn i Rt. 2009 s. 1336 S avsnitt 14. Domstolene kan således idømme både strengere og kortere straff. Aktors straffepåstand virker kun veiledende for rettens straffutmåling, se påtaleinstruksen § 26-1 første ledd.

2.5.2 Betydningen av påtalemyndighetens forhåndstilsagn om straffepåstand i straffutmålingen

I Rt. 2009 s. 1336 S var spørsmålet «om, og i tilfelle i hvilken grad avtalene skal få betydning for domstolens straffutmåling», jf. avsnitt 12. Det problematiske var særlig «om påtalemyndighetens forhåndstilsagn om påstanden skal kunne føre til at det gis en *større* tilståelsesrabatt enn det som ellers ville følge av rettspraksis» (opprinnelig kursivering), se avsnitt 16.

Høyesterett behandlet tidligere tilsvarende spørsmål i Rt. 2007 s. 616 A. Flertallet (3-2) konkluderte i avsnitt 29 med «at domstolen må være villig til å tillegge slike tilsagn en viss selvstendig betydning». Ifølge flertallet var «[f]orutsetningen [...] at påtalemyndigheten ved inngåelse av slike avtaler opptrer lojalt i forhold til de retningslinjer for strafferabatt som er trukket opp i Høyesteretts praksis», jf. avsnitt 29. Mindretallet fant derimot at det ikke forelå holdepunkter for at en tilståelse gitt som ledd i forhandlinger med påtalemyndigheten skulle tillegges større vekt enn tilståelser som kommer uoppfordret fra lovbrøteren, se avsnitt 36.

I Rt. 2009 s. 1336 S sluttet Høyesterett seg enstemmig til betraktningene som lå til grunn for mindretallets konklusjon i Rt. 2007 s. 616 A, se avsnitt 20-21. Siktet ønske om informasjon angående konsekvensene av en tilståelse «bør sikres på andre måter» enn ved avtaler etter

mønster fra amerikansk *plea bargaining*, se avsnitt 25. Ifølge retten er det en lovgiveroppgave å innføre en ordning der «påtalemyndighetens fremforhandlede påstand [får] selvstendig vekt», se avsnitt 26. Høyesterett konkluderte i avsnitt 28 med «at en påstand som påtalemyndigheten har nedlagt som motstykke til en tilståelse, ikke kan tillegges selvstendig betydning for straffutmålingen». Flertallets oppfatning i Rt. 2007 s. 616 A ble med dette fraveket.

Høyesteretts flertall (4-1) minnet i Rt. 2011 s. 1210 A avsnitt 17 «om at domstolene på selvstendig grunnlag – ut fra det materiale som legges frem for retten – skal avgjøre hvilket fradrag som alt i alt er riktig i den konkrete saken». I samme avsnitt uttales det med henvisning til Rt. 2009 s. 1336 S at «[a]ktors forslag har som sådan ingen selvstendig vekt». Dette gjentas i HR-2021-2556-A avsnitt 29.

En problemstilling Høyesterett ikke tar stilling til i de nevnte dommene er om påtalemyndigheten kan inngå avtale med lovbrøyteren angående straffepåstand, se Rt. 2009 s. 1336 S avsnitt 12.

2.5.3 Påtalemyndighetens adgang til å gi forhåndstilsagn om straffepåstand

Avtaler mellom siktede og påtalemyndigheten om straffepåstand er ikke lovregulert, jf. Rt. 2009 s. 1336 S avsnitt 12. Høyesteretts avklaring gjelder avtalenes vekt i straffutmålingen.

I Rt. 2005 s. 1453 A var spørsmålet om det utgjorde en saksbehandlingsfeil at påtalemyndigheten gikk bort fra et forhåndstilsagn, se avsnitt 1. Bakgrunnen for at tilsagnet ikke ble opprettholdt, var at etterforskingen avdekket nye forhold samt at de erkjente forholdene i realiteten hadde vært mer omfattende, se avsnitt 15. Høyesterett anerkjente i avsnitt 17 «at en siktet i mange tilfeller på forhånd kan føle behov for nærmere kunnskap om de strafferettslige konsekvensene av å tilstå». Videre uttales det at «[i] den utstrekning det gis tilsagn av denne karakter [...] må det klargjøres for siktede at» påtalemyndighetens straffepåstand ikke binder domstolene og at «omfanget av de straffbare forhold som tilsagnet knytter seg til, [må] gjøres tilstrekkelig klart», jf. avsnitt 18.

Det er lagt til grunn at sistnevnte uttalelse «tyder klart på at påtalemyndigheten ikke er avskåret fra å gi påstandstilsagn» og at «[d]et ville være unaturlig å oppstille retningslinjer for bruken av påstandstilsagn hvis påtalemyndigheten prinsipielt sett ikke kan gi slike tilsagn».⁶³

På den ene siden er det en logisk slutning at hvis det var ulovlig å gi forhåndstilsagn, er det unødvendig å vurdere tilsagnenes vekt. På den annen side kan det problematiseres om retten ikke ville vektlagt tilsagnet dersom det var ulovlig. Domstolene skal ta hensyn til siktedes tilståelse i straffutmålingen, jf. strl. § 78 bokstav f første alternativ. Hvis siktede tilstår som følge av påtalemyndighetens forsikring om at tilståelsen skal hensyntas når straffepåstanden nedlegges, er dette et premiss for siktedes tilståelse. Hensynet til siktedes forutberegnelighet gjør seg like gjeldende uavhengig av om avtalen med påtalemyndigheten er lovlig eller ikke.

Det uttales videre at «Rt. 2007 s. 616 bekrefter at påtalemyndigheten etter forholdene kan gi påstandstilsagn».⁶⁴ Med grunnlag i Rt. 2005 s. 1453 A, Rt. 2007 s. 616 A og Rt. 2009 s. 1336 S mener Øyen «at kompetent påtalemyndighet kan gi påstandstilsagn, men at denne adgangen er undergitt klare begrensninger».⁶⁵ Kjelby uttaler på sin side under henvisning til de tre avgjørelsene «at det ikke i seg selv knytter seg særlige betenkeligheter til at påtalemyndigheten gir forhåndstilsagn om straffepåstand».⁶⁶ Det er dermed noe uenighet i teorien om hvilke betenkeligheter og begrensninger som påligger påtalemyndigheten ved avgivelse av forhåndstilsagn.

Riksadvokaten har i RA-2007-3 tatt stilling til om påtalemyndigheten kan gi skriftlige tilsagn. Etter rundskrivets punkt 9.1 «knytter [det] seg [ikke] betenkeligheter til at påtalemyndigheten avgir forhåndstilsagn om straffepåstand». På samme side fremholdes tre vilkår for å gi forhåndstilsagn. For det første må det «klargjøres overfor siktede at domstolene er ubundet av påtalemyndighetens straffepåstand». For det andre må det «være tilstrekkelig klart hvilke straffbare forhold (art og omfang) tilsagnet knytter seg til». For det tredje må tilsagnet «gis av påtalemyndigheten (ikke av etterforsker)». Det påpekes også at «[n]otoritetshensyn tilsier at tilsagnet gis skriftlig».⁶⁷

⁶³ Se Øyen (2010) s. 213.

⁶⁴ Se Øyen (2010) s. 213.

⁶⁵ Se Øyen (2010) s. 214.

⁶⁶ Se Kjelby (2019) s. 352.

⁶⁷ Se RA-2007-3 punkt 9.1.

Som følge av den endrede rettsoppfatningen i Rt. 2009 s. 1336 S kom det ytterligere en retningslinje angående forhåndstilsagn. Riksadvokaten presiserte at påtalemyndigheten fremdeles kan gi forhåndstilsagn, men at det «[i] tillegg må [...] informeres om at tilsagnet i prinsippet er uten betydning for domstolenes fastsettelse av straff» (opprinnelig kursivering).⁶⁸

Selv om Riksadvokatens rundskriv har stor praktisk betydning innad i påtalemyndigheten, er det i utgangspunktet en lite vektig rettskilde.⁶⁹ Dersom «et rundskriv eller en instruks har ført til en langvarig og fast praksis, vil imidlertid praksisen kunne ha en viss vekt».⁷⁰ Ifølge Riksadvokaten har forhåndstilsagn om straffepåstand ikke vært brukt i stor utstrekning i praksis.⁷¹ Dette trekker i retning av at rundskrivet ikke tillegges stor vekt.

I NOU 2016: 24 s. 365 oppsummeres rettstilstanden som at «påtalemyndigheten overfor mistenkte kan forplikte seg til å nedlegge en bestemt straffepåstand», men at forhåndstilsagnet ikke har selvstendig betydning i straffutmålingen. Straffeprosessutvalgets oppfatning er dermed den samme som Riksadvokatens.

Det foretas imidlertid ingen reell drøftelse av påtalemyndighetens adgang til å inngå avtale om straffepåstand i NOU 2016: 24. I gjennomgangen av gjeldende rett vises det til Rt. 2005 s. 1453 A, Rt. 2007 s. 616 A og Rt. 2009 s. 1336 S samt RA-2007-3.⁷² Verken retningslinjene i RA-2007-3 punkt 9.1 eller RA-2009-298 punkt 3 blir trukket frem. Gjengivelsen av gjeldende rett fremstår noe overfladisk, særlig sett i lys av at Høyesteretts avklaring ikke omfatter problemstillingen.⁷³ Straffeprosessutvalget drøfter heller ikke om forhåndstilsagn kan være problematiske sett opp mot grunnleggende regler i straffeprosessen.

2.5.4 Begrensninger i adgangen til å gi forhåndstilsagn om straffepåstand

I det følgende vil det vurderes hvilke begrensninger som ligger i påtalemyndighetens adgang til å gi forhåndstilsagn.

⁶⁸ Se RA-2009-298 punkt 3.

⁶⁹ Se Øyen (2019) s. 54.

⁷⁰ Se Øyen (2019) s. 54 med videre henvisning til Myhrer (2003) s. 219-244.

⁷¹ Se RA-2009-298 punkt 2.6.

⁷² Se NOU 2016: 24 s. 364-365.

⁷³ Se Rt. 2009 s. 1336 S avsnitt 12.

Straffeprosessloven § 55 a fjerde ledd har følgende ordlyd:

Påtalemyndighetens tjenestemenn skal opptre objektivt i hele sin virksomhet, herunder på etterforskningsstadiet, når det treffes påtalevedtak og ved irettføring av saken.

Spørsmålet er om påtalemyndighetens objektivitetsplikt begrenser adgangen til å gi forhåndstilsagn om straffepåstand.

Ordlyden «skal opptre objektivt i hele sin virksomhet» tilsier at påtalemyndigheten ikke skal være forutinntatt og anlegge et nøytralt synspunkt i vurderingen av straffbare forhold. Ifølge Prop. 147 L (2012-2013) s. 174 innebærer objektivitetsplikten «at påtalemyndigheten nøkternt skal ha for øye både det som i saken taler til gunst for mistenkte og det som trekker i retning av straffansvar og skjerpet reaksjon».

Straffeprosessloven § 226 tredje ledd presiserer objektivitetsplikten på etterforskningsstadiet når det er en mistenkt i saken. Det følger av nevnt bestemmelse at dersom «en bestemt person [er] mistenkt, skal etterforskingen søke å klarlegge både det som taler mot ham og det som taler til fordel for ham».

Objektivitetsplikten medfører at påtalemyndigheten ikke skal arbeide målrettet med «å knytte et straffansvar til en bestemt person».⁷⁴ Plikten må også ses i lys av det materielle sannhets prinsipp. Det er et grunnleggende prinsipp i straffeprosessen at siktemålet med etterforskingen er å finne frem til den materielle sannheten.⁷⁵ Ettersom oppklaring av lovbrudd er et offentlig anliggende, etterforsker ikke siktede saken selv.⁷⁶ Det er derfor særlig viktig at det anlegges et nøytralt synspunkt i etterforskingen.

Dersom påtalemyndigheten gir forhåndstilsagn må det gjøres slik at det ikke fremstår som at påtalemyndigheten på forhånd har bestemt seg for vedkommendes skyld. Dette kan medføre at etterforskingen i for stor grad innrettes mot en person, noe som ikke er i tråd med objektivitetsplikten.

Et ensidig fokus i etterforskingen kan også være svært problematisk der overtredelsen er begått av flere lovbryttere. Det at siktede får en oppfatning om at politiet ikke mistenker andre, kan i verste fall medføre at siktede tilstår i et større omfang enn det som tilsvarende realiteten.

⁷⁴ Se Øyen (2019) s. 153.

⁷⁵ Se eksempelvis Rt. 2007 s. 1435 A avsnitt 38, tilsvarende Øyen (2019) s. 153.

⁷⁶ Tilsvarende Øyen (2019) s. 153.

Siktede kan med dette hjelpe andre lovbrøyttere å komme seg unna straff, noe som samsvarer dårlig med målsettingen om at skyldige personer skal straffes.⁷⁷

Hvis påtalemyndigheten på et tidlig tidspunkt i etterforskningen gir til kjenne en oppfatning om at siktede er skyldig, kan det medføre at en uskyldig siktet tilstår for å få størst mulig tilståelsesrabatt i straffutmålingen. Et slikt utfall strider mot både objektivitetsplikten og siktemålet om at uskyldige personer ikke skal straffes.⁷⁸

Objektivitetsplikten oppstiller dermed en begrensning i påtalemyndighetens adgang til å gi forhåndstilsagn om straffepåstand.

Det følger av strpl. § 92 andre ledd første punktum at «[l]øfter, uriktige opplysninger, trusler eller tvang må ikke brukes».

Spørsmålet er om løfteforbudet innskrenker påtalemyndighetens adgang til å gi forhåndstilsagn.

Ordlyden tilsier at siktede ikke skal lures eller misledes under avhør eller gis opplysninger som ikke er korrekte. Et løfte kan beskrives som «et tilsagn om at mistenkte skal motta et gode».⁷⁹ Det er særlig «de betingede løftene», det vil si «løfter som er betinget av at mistenkte gjør eller sier noe», som er problematiske.⁸⁰

Når strpl. § 92 første ledd og andre ledd leses i sammenheng fremgår det at bestemmelsen gjelder ved avhør av personer med status som siktet etter strpl. § 82 første ledd.

Bestemmelsen er gitt tilsvarende anvendelse ved avhør av mistenkte, se strpl. § 232 andre ledd andre punktum.

Forhåndstilsagn om straffepåstand innebærer at påtalemyndigheten gir en lovnad om å nedlegge en bestemt straffepåstand mot at siktede tilstår eller på annen måte uttrykker straffeskyld. Tre av avgjørelsene angående forhåndstilsagn illustrerer hvordan siktedes bidrag til avtalen varierer. Påtalemyndigheten hadde i Rt. 2005 s. 1453 A gitt tilsagn om å nedlegge straffepåstand på syv års fengsel mot siktedes tilståelse, se avsnitt 11-12. I både Rt. 2007 s.

⁷⁷ Se NOU 2016: 24 s. 119 om målsettingen om at skyldige skal straffes.

⁷⁸ Se Øyen (2019) s. 27 om siktemålet om at uskyldige personer ikke skal straffes.

⁷⁹ Se Øyen (2010) s. 208.

⁸⁰ Se Øyen (2010) s. 208.

616 A og Rt. 2009 s. 1336 S hadde påtalemyndigheten avtalt at dersom ankene over skyldspørsmålet ble trukket, skulle det nedlegges en bestemt straffepåstand.

Hvorvidt forhåndstilsagn kan stride med løfteforbudet drøftes ikke i de nevnte avgjørelsene. Ordlyden «[l]øfter» tilsier at det gis en lovnad om å gjøre eller ikke gjøre noe. I utgangspunktet omfattes påtalemyndighetens forpliktelse til å nedlegge en bestemt straffepåstand mot en tilståelse eller annen skylderkjennelse av den naturlige språklige forståelsen av «[l]øfter» i strpl. § 92 andre ledd første punktum.⁸¹

Spørsmålet er om løfteforbudet kan tolkes innskrenkende til ikke å omfatte forhåndstilsagn om straffepåstand.

Verken NUT 1969: 3 eller Ot.prp. nr. 35 (1978-1979) gir veiledning angående løfteforbudets formål.⁸² Ifølge juridisk teori er formålet «å hindre at mistenkte personer utsettes for en betenkelig fristelse».⁸³ Forbudet mot løfter «er en rettssikkerhetsgaranti som skal redusere risikoen for at mistenkte personer inkriminerer seg selv (eller andre) på et uriktig grunnlag».⁸⁴

Følgende uttales i NOU 2016: 24 s. 366 om løfteforbudet:

Bestemmelsen må antas å kunne ha selvstendig betydning for påtalemyndighetens adgang til å inngå avtaler med mistenkte, ettersom slike avtaler ofte vil forutsette bruk av løfter. Det er imidlertid ikke opplagt at løfteforbudet rammer alle typer tilsagn fra påtalemyndigheten, og det må antakelig legges til grunn at løftebegrepet er noe snevrere enn ordlyden tilsier, slik at det må leses inn et utilbørlighetsvilkår.

Videre antar Straffeprosessutvalget at det i vurderingen av om løfteforbudet har blitt krenket «[a]ntakelig vil [...] ha stor betydning om det er saklig grunn for tilsagnet, og ikke minst om tilsagnet og situasjonen ellers medfører at mistenkte blir utsatt for utilbørlig press».⁸⁵ Dette støtter opp slutningen om at det avgjørende er om formålet bak løfteforbudet blir krenket ved det aktuelle tilsagnet.

⁸¹ Tilsvarende Kjelby (1996) s. 238.

⁸² Tilsvarende Øyen (2010) s. 209.

⁸³ Se Øyen (2010) s. 209.

⁸⁴ Se Øyen (2010) s. 209, tilsvarende NOU 2016: 24 s. 366.

⁸⁵ Se NOU 2016: 24 s. 366.

I Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 372 fremheves det som «viktig at tilståelsesrabatten blir synliggjort for den siktede». Under henvisning til disse forarbeidene mener Kjelby at det er «i tråd med lovgivers ønske om tidlig å skape forutberegnelighet ved å synliggjøre straffereduksjon ved tilståelse» at det gis tilsagn om straffepåstand.⁸⁶

Siktetes forutberegnelighet kan imidlertid sikres på andre måter. Tilståelsesrabatten kan eksempelvis synliggjøres ved å opplyse siktede om de formildende omstendighetene i straffutmålingen som følger av strl. § 78 bokstav f.⁸⁷ En synliggjøring av tilståelsesrabatten kan følgelig gjøres uten samtidig å inngå avtale med siktede om straffepåstand. Det at forhåndstilsagn sikrer siktetes forutberegnelighet, er derfor ikke et viktig argument for at tilsagnene ikke bør omfattes av løfteforbudet.

På den ene siden får siktede informasjon om hvilke konsekvenser forhåndstilsagn får hvis påtalemyndigheten opplyser om at domstolene foretar den konkrete straffutmålingen, og at retten er ubundet av påtalemyndighetens straffepåstand, jf. strpl. § 38 andre ledd andre punktum.⁸⁸ På den annen side kan det være overveldende for en siktet med lite kunnskap om strafferettspleien å vurdere hensiktsmessigheten av en avtale med påtalemyndigheten. Denne innvendingen kan imidlertid avhjelpes ved at siktede har forsvarer.

Øyen mener det er en forutsetning at siktede har forsvarerbistand for å inngå en avtale med påtalemyndigheten.⁸⁹ Dersom siktede har forsvarer er det lettere å forstå hva forhåndstilsagn innebærer, og hvilke konsekvenser tilsagnet får for den videre straffesaksbehandlingen. En ordning i tråd med vilkårene i RA-2007-3 punkt 9.1 og den etterfølgende retningslinjen i RA-2009-298 punkt 3 vil følgelig ikke stride med løfteforbudets formål så lenge siktede er bistått av forsvarer.

Med grunnlag i dette burde ikke løfteforbudet stenge for adgangen til å gi forhåndstilsagn om straffepåstand såfremt siktede har forsvarerbistand.

2.5.5 Adgangen til å gi andre typer forhåndstilsagn

Spørsmålet er om påtalemyndigheten kan gi andre typer forhåndstilsagn.

⁸⁶ Se Kjelby (2019) s. 352.

⁸⁷ Tilsvarende Rt. 2009 s. 1336 S avsnitt 25.

⁸⁸ En slik fremgangsmåte samsvarer med retningslinjene i RA-2007-3 punkt 9.1 og RA-2009-298 punkt 3.

⁸⁹ Se Øyen (2010) s. 214.

Innledningsvis kan det bemerkes at objektivitetsplikten etter strpl. § 55 a fjerde ledd gjør seg gjeldende på samme måte når det gjelder andre typer forhåndstilsagn, som forhåndstilsagn om straffepåstand. Det vises derfor til drøftelsen i punkt 2.5.4.

Den første problemstillingen er om påtalemyndigheten kan gi siktede forhåndstilsagn om løslatelse.

Spørsmålet har for det første en side mot løfteforbudet i strpl. § 92 andre ledd første punktum, jf. strpl. § 232 andre ledd andre punktum.

Ifølge NUT 1969: 3 s. 189 er «[d]en vanligste form for «løfter» [...] at siktede blir lovet løslatelse hvis han tilstår». Grensen «mellom et løfte og en rent faktisk opplysning om utsiktene til løslatelse» kan imidlertid «være vanskelig å trekke», se NUT 1969: 3 s. 189. Påtalemyndigheten kan dermed ikke gi lovnad om løslatelse. Rene faktiske opplysninger omfattes ikke av løfteforbudet, såfremt disse er sanne, jf. forbudet mot uriktige opplysninger i strpl. § 92 andre ledd første punktum.

Etter påtaleinstruksen § 8-2 fjerde ledd fjerde punktum skal mistenkte «etter omstendighetene gjøres kjent med at en eventuell tilståelse ikke uten videre vil medføre løslatelse». Ordlyden regulerer direkte opplysningene påtalemyndigheten kan gi til mistenkte angående løslatelsesmuligheter i en avhørssituasjon. Indirekte tilsier imidlertid bestemmelsen at påtalemyndigheten ikke kan løslate mistenkte mot en tilståelse.

Løslatelsesadgangen reguleres av strpl. § 187 a hvor det fremgår at den fengslede «skal løslates så snart retten eller påtalemyndigheten finner at grunnen for varetektsfengsling er falt bort, eller når fengslingsfristen er gått ut». Det faller utenfor oppgavens rammer å redegjøre for alle varetektsfengslingsgrunnene. Likevel kan det nevnes at dersom begrunnelsen for varetektsfengslingen er bevisforspillelsesfare, jf. strpl. § 171 første ledd nr. 2, jf. strpl. § 184 andre ledd første punktum, kan varetektsfengslingsgrunnen bortfalle hvis mistenkte tilstår.⁹⁰ En tilståelse kan på denne måten indirekte medføre løslatelse, men ikke som et vederlag mot selve tilståelsen.

Riksadvokaten har i RA-2007-3 punkt 2 under henvisning til RA-2000-2 punkt 3 fremhevet at «[l]øslatelse fra varetekt eller opphevelse av restriksjoner kan ikke benyttes som vederlag for

⁹⁰ Tilsvarende Øyen (2010) s. 211.

opplysninger». Selv om RA-2000-2 gjaldt vederlag til politiets kilder, mente Riksadvokaten at tilsvarende gjaldt «ved vurderingen av vederlag for tilståelse av eget forhold», jf. RA-2007-3 punkt 2.⁹¹ Rundskriv har ikke stor rettskildemessig vekt.⁹² Riksadvokatens syn kan likevel fungere som et støtteargument.

Hvis påtalemyndigheten gir forhåndstilsagn om løslatelse, er dette i strid mot forbudet mot å gi uriktige opplysninger i strpl. § 92 andre ledd første punktum siden påtalemyndigheten ikke har kompetanse til å løslate siktede mot en tilståelse.

Påtalemyndigheten kan med grunnlag i dette ikke gi forhåndstilsagn om løslatelse.

Neste spørsmål er om påtalemyndigheten kan gi forhåndstilsagn om nedsubsumering eller henleggelse.

Det følger av påtaleinstruksen § 8-2 fjerde ledd tredje punktum at «[u]nder avhøres må det ikke forespeiles mistenkte at siktelsens omfang kan påregnes redusert dersom han tilstår eller gir andre viktige opplysninger». Selv om bestemmelsen direkte gjelder hvilken informasjon som kan gis mistenkte under avhør, fremkommer det forutsetningsvis at påtalemyndigheten ikke kan behandle mistenkte mildere mot en tilståelse eller annen viktig informasjon. Ifølge NOU 1984: 27 s. 117 skal en reduksjon av siktelsens omfang «i form av frafallelse av siktelse, påtaleunntatelse eller ved utferdigelse av forelegg, som godtgjørelse for at mistenkte gir nærmere opplysninger i saken» ikke finne sted.

I Rt. 1994 s. 1139 A vurderte Høyesterett om det utgjorde «en saksbehandlingsfeil at herredsretten nektet opplesning av domfeltes politiforklaring», se side 1139. Høyesterett uttaler følgende i et *obiter dictum* angående løfteforbudet på side 1141:

Det vil være i strid med straffeprosessloven § 92 annet ledd dersom den som avhøres av politiet får et løfte om at det ikke vil bli reagert strafferettslig overfor han for forhold han forklarer seg om i avhøret.

Det er antatt i teorien at *obiter dictum*-uttalelser har mindre vekt enn dommens *ratio decidendi*.⁹³ Uttalelsen fra Rt. 1994 s. 1139 A på side 1141 er imidlertid i tråd med NUT

⁹¹ RA-2000-2 har blitt erstattet av RA-2018-2. Riksadvokatens syn er videreført, se RA-2018-2 VI punkt 3.

⁹² Tilsvarende Øyen (2019) s. 54.

⁹³ Se eksempelvis Eckhoff (2001) s. 172.

1969: 3 s. 189 der det fremheves at «[d]et er klart at siktede ikke kan loves lempeligere behandling hvis han røper en medskyldig», noe som tilsier at uttalelsen tillegges mer vekt.

Ifølge Innst. O. nr. 3 (1999-2000) s. 20 første spalte skal «henleggelse av straffbare forhold som vederlag for informasjon, ikke [...] finne sted». Dette uttales i forbindelse med Komiteens merknader til politiets bruk av kilder. Det eksisterer følgelig ikke noen kronvitneordning i norsk rett.⁹⁴ På bakgrunn av dette kan det heller ikke gis forhåndstilsagn om henleggelse da det vil stride mot forbudet mot uriktige opplysninger, jf. strpl. § 92 andre ledd første punktum.

I teorien «skilles [det] mellom henleggelse av henholdsvis bevismessige, strafferettslige, straffeprosessuelle og påtalemessige grunner».⁹⁵ Det faller utenfor oppgavens rammer å redegjøre for alle disse. Imidlertid kan det nevnes at en tilståelse ikke faller innenfor noen av de nevnte grunnene. Slik det uttales i NOU 2016: 24 s. 365 ligger «[v]urderingstemaet for slike avgjørelser [...] hovedsakelig på en annen kant – det er bevissituasjonen og den korrekte strafferettslige subsumsjon som skal være avgjørende». At henleggelse reguleres av egne regler er ytterligere et moment for at henleggelse som vederlag mot en tilståelse ikke er innenfor de rettslige rammene.

I RA-2018-2 er det gitt retningslinjer for hvilke vederlag som kan gis til politiets informanter og kilder. Ifølge rundskrivets VI punkt 3 skal «[s]traffbare forhold [...] ikke henlegges eller nedsubsumeres som vederlag for informasjon».⁹⁶ I stedet skal det påstås lavere straff i tråd med strl. § 78 bokstav f andre alternativ.⁹⁷ Dette gjelder også «ved vurderingen av vederlag for tilståelse av eget forhold», se RA-2007-3 punkt 2.⁹⁸ Rundskrivene støtter konklusjonen om at påtalemyndigheten ikke har kompetanse til å nedsubsumere eller henlegge saker mot tilståelse eller mot bidrag til etterforskning av andre straffbare forhold.

Med grunnlag i dette har ikke påtalemyndigheten kompetanse til å nedsubsumere eller henlegge straffesaker som følge av en tilståelse eller informasjon om andre straffesaker.

⁹⁴ Tilsvarende Andenæs (2009) s. 203.

⁹⁵ Se Øyen (2019) s. 242.

⁹⁶ Dette fulgte tidligere av RA-2000-2 II punkt 3.

⁹⁷ Se RA-2018-2 VI punkt 3.

⁹⁸ I RA-2007-3 punkt 2 la Riksadvokaten dette til grunn med henvisning til RA-2000-2 II punkt 3. Ettersom prinsippene i RA-2018-2 og i det opphevede RA-2000-2 er likelydende, legges det til grunn at oppfatningen fortsatt gjelder.

Påtalemyndigheten kan følgelig heller ikke gi forhåndstilsagn om slike forhold, fordi det vil stride med forbudet mot å gi uriktige opplysninger i strpl. § 92 andre ledd første punktum.

Påtalemyndigheten kan dermed ikke gi forhåndstilsagn om nedsubsumering eller henleggelse.

Ifølge NOU 2016: 24 s. 365 «er det som et klart utgangspunkt ikke adgang for påtalemyndigheten til å forhandle eller inngå avtale med mistenkte om påtaleavgjørelser». På samme side påpekes at «[d]et er i hovedsak andre kriterier enn tilståelse eller øvrig samarbeid med politiet som skal være styrende for påtalemyndighetens vedtak». Dette støtter konklusjonen om at påtalemyndigheten ikke kan gi andre forhåndstilsagn.

2.6 EMK artikkel 6 nr. 1 – retten til en rettførdig rettergang

Ordlyden i EMK art. 6 nr. 1 første punktum er:

In the determination [...] of any criminal charge against him, everyone is entitled to a fair and public hearing within a reasonable time by an independent and impartial tribunal established by law.

EMD har innfortolket et vern mot selvinkriminering i EMK art. 6 nr. 1, se eksempelvis *Funke mot Frankrike*⁹⁹ avsnitt 44 og *Saunders mot Storbritannia*¹⁰⁰ avsnitt 68. Det er rikholdig EMD-praksis angående forståelsen av artikkelen. Fokuset i det følgende er EMDs syn på om *plea bargaining* er i tråd med EMK art. 6 nr. 1.

I *Natsvlishvili og Togonidze mot Georgia*¹⁰¹ anførte førsteklageren at *plea bargaining*-prosessen som fulgte av nasjonal lov medførte at rettergangen ikke var rettførdig, jf. EMK art. 6 nr. 1. EMD fremhevet i avsnitt 90 at *plea bargaining* er et «common feature of European criminal-justice systems». I samme avsnitt påpekte EMD under henvisning til *Babar Ahmad mfl. mot Storbritannia*¹⁰² at «[t]here cannot be anything improper in the process of charge or sentence bargaining in itself».

⁹⁹ *Funke mot Frankrike* [J] 1993, no. 10828/84.

¹⁰⁰ *Saunders mot Storbritannia* [GC] 1996, no. 19187/91.

¹⁰¹ *Natsvlishvili og Togonidze mot Georgia* [J] 2014, no. 9043/05.

¹⁰² *Babar Ahmad mfl. mot Storbritannia* [A] 2010, nos. 24027/07, 11949/08 og 36742/08.

Hvilke omstendigheter som kan være problematiske sett opp mot artikkelen illustreres i *Babar Ahmad mfl. mot Storbritannia*. Dersom påtalemyndigheten i forhandlingene angir en mye strengere straff enn det siktede risikerer ved domstolsbehandling, kan dette utgjøre et press på en uskyldig siktet som kan være uforenlig med EMK art. 6 nr. 1, se avsnitt 168. Andre omstendigheter som kan medføre brudd på artikkelen er hvis avtalen er preget av tvang eller inngåelse av *plea bargain* fremstår som eneste mulighet for å unngå straff i strid med EMK art. 3, se avsnitt 168.

Plea bargain-ordninger strider dermed i utgangspunktet ikke med retten til en rettførdig rettergang i EMK art. 6 nr. 1. Tvert imot har EMD anerkjent flere av de positive aspektene ved slike ordninger. Eksempelvis fremheves det i *Natsvlisvili og Togonidze mot Georgia* avsnitt 90 at *plea bargaining* avlaster arbeidsmengden til domstoler, påtalemyndigheten og forsvarere samt at ordningen kan bidra til å bekjempe korrupsjon og organisert kriminalitet. I samme avsnitt påpekes det at *plea bargaining* i tillegg kan bidra til å redusere antall idømte straffer og innsatte.

Etttersom *plea bargain*-ordninger innebærer at «a criminal charge against the accused is determined through an abridged form of judicial examination», frasier lovbrøteren seg flere prosessuelle rettigheter.¹⁰³ Verken ordlyden eller hensynet bak EMK art. 6 nr. 1 forhindrer at personer av egen fri vilje frasier seg disse rettssikkerhetsgarantiene.¹⁰⁴ Prinsippene som gjelder for gyldigheten av fraskrivelse av rettigheter skal anvendes analogisk, se *Natsvlisvili og Togonidze mot Georgia* avsnitt 92. I samme avsnitt opprømses vilkårene slik:

- (a) the bargain had to be accepted by the first applicant in full awareness of the facts of the case and the legal consequences and in a genuinely voluntary manner; and (b) the content of the bargain and the fairness of the manner in which it had been reached between the parties had to be subjected to sufficient judicial review.

EMK art. 6 nr. 1 forhindrer dermed ikke etablering av *plea bargaining*.

¹⁰³ Se *Natsvlisvili og Togonidze mot Georgia* avsnitt 91, tilsvarende *Navalnyy og Ofitserov mot Russland* [J] 2016, nos. 46632/13 og 28671/14 avsnitt 100.

¹⁰⁴ Se eksempelvis *Natsvlisvili og Togonidze mot Georgia* avsnitt 91, *Scoppola mot Italia (No. 2)* [GC] 2009, no. 10249/03 avsnitt 135, *V.C.L. og A.N. mot Storbritannia* [J] 2021, nos. 77587/12 og 74603/12 avsnitt 201.

2.7 Oppsummering

Den norske straffeprosessen har noen ordninger som har likhetstegn med *sentence bargaining*. Både tilståelsesrabatt etter strl. § 78 bokstav f første alternativ og *sentence bargaining* innebærer at «siktete [gis] en «belønning» i form av mildere straff fordi han eller hun gjennom å tilstå bidrar til å oppklare eller forenkle saken». ¹⁰⁵ Til tross for denne likheten er de prinsipielle forskjellene store ved at tilståelsesrabatt ilegges av domstolene, mens *sentence bargaining* innebærer at siktede har fremforhandlet fordeler ved å inngå avtale med påtalemyndigheten i forkant av tilståelsen og domstolsbehandlingen. ¹⁰⁶

Påtalemyndigheten har ikke adgang til å forespeile siktede verken «mildere subsumsjon eller unnlattelse av forfølgning for enkelte forhold». ¹⁰⁷ Drøftelsen under punkt 2.5.5 illustrerer dette. Det er dermed ikke noe i den norske straffeprosessen som tilsvarer *charge bargaining*.

Det eksisterer ikke noe rettslig fenomen i Norge med direkte likhetstrekk med kronvitneordninger. Lovbryterens bidrag i andres straffesaker kan tillegges vekt i formildende retning i straffutmålingen, jf. strl. § 78 bokstav f andre alternativ. Dette gjøres imidlertid ikke ved avtale med påtalemyndigheten i forkant av domstolsbehandlingen.

Det endrede kriminalitetsbildet, som «kjennetegnes av økt profesjonalisering, organisering og internasjonalisering», innebærer at det er behov for revisjon av straffeprosessloven, se NOU 2016: 24 s. 95. På samme side fremheves det at en ny lov må legge «til rette for å avvikle straffesaker rettssikkert og effektivt».

Etter gjeldende rett bidrar både foreleggsinstituttet og saksbehandlingsformen tilståelsesdom til å effektivisere straffesaksbehandlingen. Spørsmålet er om hensynet til effektivitet tilsier at en bør gå enda lenger. ¹⁰⁸ Slik det påpekes i både punkt 1.2 og 2.7 innebærer *plea bargain*-ordninger en effektiv behandling av straffesaker. I det følgende skal det vurderes om det bør være adgang til *plea bargaining* i norsk straffeprosess.

¹⁰⁵ Se Justisdepartementets høringsnotat av september 2006 s. 72-73.

¹⁰⁶ Tilsvarende Justisdepartementets høringsnotat av september 2006 s. 73.

¹⁰⁷ Se NOU 2016: 24 s. 363.

¹⁰⁸ Tilsvarende Kjelby (1996) s. 235.

3 I hvilken grad bør det være adgang til plea bargaining i norsk straffeprosess?

3.1 Innledning

Plea bargaining forbindes ofte med USA. Det er imidlertid flere europeiske land som også har *plea bargain*-ordninger. For å illustrere hvordan slike ordninger kan gjøres i et europeisk perspektiv presenteres den tyske og engelske løsningen.

I Tyskland kan retten inngå avtale med påtalemyndigheten og tiltalte angående reaksjonsspørsmålet, der forutsetningen er at tiltalte tilstår.¹⁰⁹ Domstolen presenterer innholdet i den eventuelle avtalen, og kan angi en øvre og nedre grense for straffen.¹¹⁰ Deretter kan påtalemyndigheten og tiltalte inngå avtalen ved å akseptere forslaget retten ga.¹¹¹

Avtalene kan ikke gjelde skyldspørsmål eller subsumsjon.¹¹² Det er dermed ikke anledning til *charge bargaining*.¹¹³ Den tyske ordningen har likhetstrekk med *sentence bargaining*. Sammenliknet med den amerikanske løsningen er det imidlertid en stor forskjell at domstolene setter så klare føringer for forhandlingene.

I engelsk rett har tiltaltes holdning til skyldspørsmålet avgjørende betydning for den videre behandlingen i domstolene.¹¹⁴ På tilsvarende måte som etter strpl. § 248 kan tilståelse medføre at det er grunnlag for forenklet behandling av saken.¹¹⁵ Tiltaltes standpunkt angående skyldspørsmålet er også avgjørende for om det er nødvendig med jurybehandling av saken, eller om det er tilstrekkelig med en fagdommer.¹¹⁶

¹⁰⁹ Jf. Strafprozeßordnung 09. desember 1950 § 257 c (1) og (2) første og andre punktum, for en grundigere behandling av tysk rett se NOU 2016: 24 s. 373.

¹¹⁰ Jf. Strafprozeßordnung § 258 c (3) andre punktum, se NOU 2016: 24 s. 373.

¹¹¹ Jf. Strafprozeßordnung § 257 c (3) fjerde punktum.

¹¹² Jf. Strafprozeßordnung § 257 c (2) tredje punktum, se NOU 2016: 24 s. 373.

¹¹³ Tilsvarende Böhlender (2021) s. 20 og 123.

¹¹⁴ Se NOU 2016: 24 s. 373.

¹¹⁵ Se NOU 2016: 24 s. 373.

¹¹⁶ Se NOU 2016: 24 s. 373.

Dersom tiltalte tilstår og retten finner at tilståelsen er en klar anerkjennelse av skyld, kan retten finne tiltalte skyldig uten ytterligere bevis, jf. Criminal Procedure Rules¹¹⁷ rule 24.7 (2), jf. (1).¹¹⁸ Domstolene kan da gå direkte over til straffutmålingen.¹¹⁹ *Charge bargaining* er anerkjent av de engelske domstolene.¹²⁰ Det er flere retningslinjer som regulerer påtalemyndighetens kompetanse i forhandlingene, og retten foretar en vurdering av både avtalen mellom partene og tiltaltes tilståelse.¹²¹

Det kan ikke inngås avtaler om straffens lengde i engelsk rett siden det er domstolenes domene å utmåle straffen, se R. v. Innospec Ltd [2010] Crim LR 665 avsnitt 26 og 46. Tiltalte kan imidlertid få en «indication of sentence» i saker som behandles av Crown Court, jf. R. v. Goodyear [2005] EWCA Crim 888 avsnitt 53. Ordningen går ut på at tiltalte kan begjære at retten angir den lengste straffen vedkommende risikerer dersom hun hadde tilstått.¹²²

Det er følgelig ulike måter å innføre *plea bargaining* på. Slik gjennomgangen av tysk og engelsk rett viser, er det store forskjeller i hva ulike land har bestemt at det kan inngås avtaler om.

I det følgende diskuteres hovedproblemstillingen om i hvilken grad det bør innføres *plea bargaining* ut ifra oppdelingen av *plea bargain*-ordninger. Først vil det i punkt 3.2 diskuteres om det bør innføres *charge bargaining*. Deretter rettes fokuset mot *sentence bargaining* i punkt 3.3. I punkt 3.4 er problemstillingen om det bør etableres kronvitneordninger. Videre presenteres forslaget i NOU 2016: 24 i punkt 3.5. Avslutningsvis fremheves problemstillinger som oppstår som følge av denne utredningen i punkt 3.6.

¹¹⁷ The Criminal Procedure Rules 15. juli 2020.

¹¹⁸ Bestemmelsen gjelder førsteinstansbehandling i Magistrates' Court, jf. plasseringen i Part 24, en tilsvarende regel er gitt i rule 25.4, som er plassert i Part 25 om «Trial and sentence in the Crown Court».

¹¹⁹ Se Sprack (2012) s. 271, NOU 2016: 24 s. 373.

¹²⁰ Se NOU 2016: 24 s. 373-374 med videre henvisning til Sprack (2012) s. 277.

¹²¹ Se mer detaljert i NOU 2016: 24 s. 374.

¹²² Se NOU 2016: 24 s. 374.

3.2 Bør det innføres charge bargaining i norsk straffeprosess?

Charge bargaining innebærer at «mistenkte forespeiles [...] en mildere subsumsjon eller unnlattelse av forfølgning for enkelte forhold». ¹²³ Kjelby skriver følgende om *charge bargaining*-ordningen:

Den går i korthet ut på at påtalemyndigheten, til tross for at man mener det er bevismessig grunnlag for siktelse etter et strengere straffebud, nedsubsumerer forholdet, mot at siktede tilstår dette. Siktede får her en dobbel reduksjon; færre siktelsespunkt og straffnedsettelse på grunn av tilståelsen. ¹²⁴

En avtale som innebærer tilståelse mot unnlattelse av forfølgning for andre straffbare forhold, kan også skilles ut som en egen kategori: *multiple charges*-tilfellene. ¹²⁵ I både det Kjelby omtaler som *charge bargaining* og *multiple charges*-tilfeller unnlater påtalemyndigheten å sikte lovbrøteren for en straffbar handling som sådan eller deler av en straffbar handling. Påtalemyndigheten mener i begge tilfellene at det er bevismessig grunnlag for å sikte lovbrøteren for enten et strengere forhold eller ytterligere et straffbart forhold. Uttrykket *charge bargaining* brukes derfor om begge disse to tilfellene i denne oppgaven. ¹²⁶

I NOU 2016: 24 s. 378 fremheves det at «[k]ryssende hensyn gjør seg gjeldende» i vurderingen av om *plea bargaining* bør innføres i norsk rett. Det er særlig effektivitetshensyn som må veies opp mot rettssikkerhetshensyn. Kjelby nyanserer dette perspektivet under henvisning til St.meld. nr. 23 (1991-1992) s. 33 med at det ikke er noen «prinsipiell motsetning mellom disse hensynene». ¹²⁷ Videre fremheves det at «[t]vert i mot er effektivitet som oftest en del av rettssikkerheten». ¹²⁸ En effektiv rettspleie kan dermed medføre en mer rettssikker straffesaksbehandling. Samtidig kan et for ensidig fokus på effektivitet medføre at hurtighet går på bekostning av rettssikkerhet. ¹²⁹

¹²³ Se NOU 2016: 24 s. 363.

¹²⁴ Se Kjelby (1996) s. 232.

¹²⁵ Slik Kjelby (1996) s. 233.

¹²⁶ Tilsvarende gjøres i NOU 2016: 24 s. 363.

¹²⁷ Se Kjelby (1996) s. 235.

¹²⁸ Se Kjelby (1996) s. 235 med videre henvisning til St.meld. nr. 23 (1991-1992) s. 33.

¹²⁹ Tilsvarende Kjelby (1996) s. 235.

En fordel som fremheves ved *charge bargaining* er at ordningen kan medvirke «til flere tilståelser og bidra til å oppklare kriminalitet».¹³⁰ Ut fra et effektivitetssynspunkt er dette en ønskelig ordning. Ved å tilstå egne handlinger tar også lovbryteren ansvar for egne handlinger, og det kan være prosessøkonomisk tjenlig samt ressursbesparende for politi og påtalemyndighet.¹³¹

Den prosessøkonomiske verdien kan imidlertid diskuteres. På den ene siden er det ressursbesparende å avgjøre visse forhold utenfor domstolsystemet. Lovbryteren fremforhandler eksempelvis at hun skal tilstå skadeverk, mot at påtalemyndigheten unnlater å sikte henne for grovt skadeverk, selv om det både er rettslig og faktisk grunnlag for å ta ut denne siktelsen. Ettersom lovbryteren må tilstå, blir den rettslige behandlingen av saken kortere og kostnadene knyttet til straffesaksbehandlingen mindre. I tillegg frigjøres ressurser i domstolene.

På den annen side vil det påløpe kostnader under forhandlingene. Hvor store disse kostnadene blir, avhenger av hvor lang tid det tar før partene kommer til enighet. Kostnadene flyttes dermed fra en utgiftspost til en annen. Det er likevel naturlig å anta at kostnadene knyttet til forhandling i forhold til domstolsbehandling er mindre slik at den økonomiske gevinsten uansett gjør seg gjeldende. Sett fra et prosessøkonomisk synspunkt er det derfor fordelaktig å innføre *charge bargaining*.

En innvending mot *charge bargaining* er *overcharging*-praksisen som har vokst frem i amerikansk rett.¹³² Dette innebærer «at påtalemyndigheten tar ut siktelse for et mer alvorlig forhold, eller at man tar med alle forhold, smått og stort, enten for å legge press på siktede eller for å kunne tilby ham en reduksjon dersom det kommer til diskusjon om siktelsens omfang».¹³³ En slik praksis kan gi inntrykk av at det er viktigere for påtalemyndigheten å få siktede dømt enn å finne frem til den materielle sannhet.¹³⁴ I tillegg kan denne praksisen medføre at påtalemyndighetens objektivitet blir trukket i tvil, ved at det blir et subjektivt preg over forhandlingene.¹³⁵

¹³⁰ Se NOU 2016: 24 s. 378.

¹³¹ Liknende hensyn som er relevante etter strl. § 78 bokstav f første alternativ, se punkt 2.4.2.

¹³² Se NOU 2016: 24 s. 375 med videre henvisninger.

¹³³ Se Kjelby (1996) s. 236-237.

¹³⁴ Tilsvarende Kjelby (1996) s. 236.

¹³⁵ Tilsvarende Kjelby (1996) s. 237.

Hensynet til fornærmede kan trekke i begge retninger. På den ene siden kan det utgjøre en lettelse for fornærmede at saken avgjøres hurtig og uten at fornærmedes forklaring blir betvilt. Disse fordelene oppnås imidlertid også ved at siktede tilstår og samtykker til saksbehandlingsformen tilståelsesdom etter strpl. § 248 første ledd bokstav a. På den annen side kan det oppleves støtende at siktede bruker sin forklaring til å fremforhandle en mer gunstig tiltale.¹³⁶ Ettersom de positive aspektene allerede oppnås ved de rettslige ordningene som eksisterer i norsk rett, blir de negative sidene mer fremtredende.

Ved å la påtalemyndigheten og siktede forhandle om mildere subsumsjon eller unnlatt forfølgning for visse forhold, utelates deler av behandlingen av straffesaken før den kommer for domstolene.¹³⁷ En konsekvens av dette er at offentligheten ikke får innsyn i hele bakgrunnen for saken eller straffen som idømmes.¹³⁸

Etter gjeldende rett gjelder det et offentlighetsprinsipp i både sivile saker og straffesaker, se dl. § 124 første ledd. Prinsippet er en viktig rettssikkerhetsgaranti for å forhindre overgrep mot siktede, men også ved å bidra til å sikre likebehandlingsprinsippet.¹³⁹ At deler av saken utelates før domstolsbehandling kan gjøre det «vanskeligere for utenforstående å få kunnskap om systemet og hva som har vært styrende for resultatet i enkeltsaker».¹⁴⁰ Ordningen kan også medføre at avgjørelsene utad fremstår «tilfeldige og urimelige, noe som igjen kan skade tilliten til rettssystemet».¹⁴¹ Offentlighetshensyn taler derfor sterkt imot en løsning der det kan forhandles om subsumsjons- eller straffespørsmål.

En annen innvending er at forhandling mellom lovbryteren og påtalemyndigheten kan medføre fare for forskjellsbehandling.¹⁴² Dette henger nært sammen med at forhandlinger medfører mindre offentlighet rundt hva som har vært utslagsgivende i konkrete saker. Ved en slik ordning vil det som avgjør hva lovbryteren skal siktes for, være avhengig av siktedes egen eller forsvarerens forhandlingsevne og -vilje.¹⁴³ Dersom forhandlingene skjer utenfor offentligheten, vil det være vanskelig å kunne sikre at ressurssterke siktede ikke blir favorisert ved at tilgangen på gode forhandlingskort medfører mildere behandling enn andre kan klare å

¹³⁶ Tilsvarende Strandbakken (2008) s. 66.

¹³⁷ Tilsvarende Kjelby (1996) s. 237.

¹³⁸ Tilsvarende Strandbakken (2008) s. 66.

¹³⁹ Se Andenæs (2009) s. 126-127.

¹⁴⁰ Se NOU 2016: 24 s. 378.

¹⁴¹ Se NOU 2016: 24 s. 378.

¹⁴² Tilsvarende NOU 2016: 24 s. 378, Kjelby (1996) s. 237.

¹⁴³ Tilsvarende Rt. 2007 s. 616 A avsnitt 36, jf. Rt. 2009 s. 1336 S avsnitt 20-21.

oppnå.¹⁴⁴ Likebehandlingshensyn tilsier derfor at det bør utvises forsiktighet med å innføre *charge bargaining*.

Ved *charge bargaining* får påtalemyndigheten kompetanse til å nedsubsumere eller unnlate straffeforfølgning basert på forhandlinger. Hensynet til «strafferettspleiens legitimitet [tilsier] at påtalemyndighetens avgjørelser om å fremme krav om straff, eller å unnlate forfølgning, skjer etter objektive kriterier».¹⁴⁵ Hvis påtalemyndigheten kan forhandle om nedsubsumering eller unnlattelse av straffeforfølgning, mister avgjørelsens grunnlag den objektive karakteren. Hensynet til strafferettspleiens legitimitet trekker i retning av at det er fordelaktig at disse avgjørelsene baseres på objektive kriterier, ikke forhandlinger.

Et annet spørsmål er om en gjennomgang av bevisene gjort av påtalemyndigheten gir tilstrekkelig grunnlag til at det er forsvarlig at påtalemyndigheten inngår slike avtaler. Etter gjeldende rett er det ulovfestede beviskravet like strengt når påtalemyndigheten treffer en positiv påtaleavgjørelse, som når retten dømmer.¹⁴⁶ Når det eksempelvis utferdiges tiltalebeslutninger, må dermed beviskravet etter påtalemyndighetens vurdering være oppfylt. Selv om beviskravet er like strengt for påtalemyndigheten, ender ikke alle straffesaker opp med domfellelse. En mulig forklaring kan være at det er annerledes å vurdere sakens skriftlige bevis sammenholdt med politiets avhør enn ved umiddelbar bevisføring for retten.

Bevisumiddelbarhetsprinsippet medfører at retten får «et langt bedre grunnlag for å vurdere troverdigheten og holdbarheten av forklaringene».¹⁴⁷ Når forhandlingene baserer seg på at påtalemyndigheten eksempelvis mener det er grunnlag for å tiltale siktede for grovt tyveri, vil ikke domstolene nødvendigvis komme til samme resultat basert på den umiddelbare bevisføringen. Påtalemyndigheten kan med dette få bedre forhandlingskort enn det som egentlig tilsvarer realiteten. Fra siktedes perspektiv er dette en negativ konsekvens.

Maktfordelingsprinsippet er et grunnleggende prinsipp i norsk rett, som innebærer at makten skal fordeles på de ulike statsmaktene.¹⁴⁸ Ved spørsmål om å innføre *plea bargaining*, er det særlig arbeidsfordelingen mellom dømmende og utøvende makt som reiser problemstillinger. Dersom påtalemyndigheten kan unnlate straffeforfølgning basert på forhandlinger, blir den

¹⁴⁴ Tilsvarende NOU 2016: 24 s. 378.

¹⁴⁵ Se NOU 2016: 24 s. 378.

¹⁴⁶ Se Rt. 2015 s. 65 A avsnitt 27, Øyen (2019) s. 247.

¹⁴⁷ Se Rt. 2003 s. 1389 U avsnitt 102, dette fremheves også i EMD-praksis, se eksempelvis *Beraru mot Romania* [J] 2014, no. 40107/04 avsnitt 64.

¹⁴⁸ Jf. Gr.l. § 3 første punktum, § 49 første ledd og § 88 første ledd første punktum.

rettslige overprøvingen mindre. Det kan derfor spørres om det er ønskelig med en ny rollefordeling som kan medføre at domstolenes kontroll med utøvende makt minskes.¹⁴⁹ Samtidig vil domstolene fremdeles kunne kontrollere påtalemyndigheten i noen grad. Slik gjennomgangen av amerikansk rett i punkt 1.2 viste, er det vanlig at retten må godkjenne partenes avtale.

Innføring av *charge bargaining* vil langt på vei være et spørsmål om verdivalg.¹⁵⁰ Kjelby fremhever at slike ordninger medfører at «[s]amfunnets krav om en rettferdig reaksjon for et begått lovbrudd og offentlige myndigheters behandling av dette reduseres til et spørsmål om kompromiss».¹⁵¹ Ved å tillate forhandlinger om hvilke straffbare forhold som skal straffefølges, kan siktemålet om å finne frem til den materielle sannhet bli underordnet.¹⁵² Strandbakken uttaler at «effektivisering uten en gjennomtenking av hvilke verdier vi ønsker å bygge vår strafferett på, kan ende opp med et pervertert system slik man ser i USA i dag».¹⁵³

Til tross for at *charge bargaining* kan være en måte å effektivisere straffesaksbehandlingen, fremstår ikke de positive aspektene som mer vektige enn de negative. På bakgrunn av dette bør det ikke innføres en slik ordning i norsk rett.

3.3 Bør det innføres sentence bargaining i norsk straffeprosess?

Sentence bargaining innebærer at mistenkte etter forhandling med påtalemyndigheten «forespeiles en mildere straff».¹⁵⁴ Ordningen kan også beskrives som at «siktete tilstår i henhold til siktelsen, men med den forutsetning at påtalemyndigheten legger saken «mykt» opp, i form av lav straffepåstand».¹⁵⁵

Et spørsmål som oppstår ut ifra disse beskrivelsene av uttrykket, er om domstolene ville være bundet av en avtale mellom påtalemyndigheten og siktete om straffens lengde. Dersom avtalen binder domstolene, vil dette medføre store endringer i rettstilstanden.¹⁵⁶

¹⁴⁹ Tilsvarende NOU 2016: 24 s. 378.

¹⁵⁰ Tilsvarende Kjelby (2019) s. 349.

¹⁵¹ Se Kjelby (1996) s. 236.

¹⁵² Tilsvarende Kjelby (1996) s. 236.

¹⁵³ Se Strandbakken (2008) s. 66.

¹⁵⁴ Se NOU 2016: 24 s. 363.

¹⁵⁵ Se Kjelby (1996) s. 232-233.

¹⁵⁶ Se punkt 2.5.

Ut ifra Straffeprosessutvalgets drøftelse kan det tyde på at hvor bundet domstolene blir av partenes forhandlinger er noe overvurdert.¹⁵⁷ I amerikansk rett binder ikke partenes avtale domstolene.¹⁵⁸ Fremstillingen i punkt 3.1 viser også at domstolen kan gis en mer aktiv rolle i forhandlingene enn det som typisk forbindes med *plea bargaining*. Retten behøver dermed ikke å bli bundet av partenes avtale.

Den fremste innvendingen mot *sentence bargaining* er at den kan medføre en praksis der påtalemyndigheten forespeiler siktede en strengere straff enn det egentlig er grunnlag for. Årsaken til at dette gjøres, er for å få straffepåstanden påtalemyndigheten deretter presenterer til å fremstå gunstigere for siktede. Det er eksempler i USA «på at stater har innført dødsstraff for å få bedre kort på hånden for «plea bargaining»».¹⁵⁹ En slik praksis kan neppe sies å være ønskelig sett ut ifra grunnleggende rettferdighets- og rimelighetsbetraktninger. Ved å presse siktede til å godta en avtale på denne måten, blir vedkommende på et vis lurt og unyttet. Premissene siktede inngår avtalen på stemmer derved ikke overens med virkeligheten. Dette er ikke i tråd med de rettssikkerhetsgarantiene siktede skal ha i en straffesak.

En mulig måte å forhindre slik praksis på er å ta inspirasjon fra den engelske ordningen.¹⁶⁰ Dersom domstolene angir en øvre grense for straffens lengde, kan ikke påtalemyndigheten presse siktede under trussel om strengere straff enn det egentlig er grunnlag for. På den ene siden kan dette gi domstolene større muligheter til å kontrollere påtalemyndigheten. På den annen siden medfører denne løsningen en inkludering av retten i forhandlingene slik at effektiviteten og ressursbesparelsen muligens blir noe svekket.

Det kan også innvendes at det i norsk rett er lang tradisjon for at Høyesterett normerer straffenivået.¹⁶¹ Ved å innføre en ordning der det kan forhandles om straffens lengde, kan det risikeres at straffenivået endres utenfor domstolsystemet.¹⁶² Dette strider med den arbeidsfordelingen som er lagt til grunn i norsk straffeprosess.

Denne ulempen kan imidlertid avhjelpes på flere måter. For det første kan en løsning inspirert av den tyske ordningen gi domstolene muligheten til å gi retningslinjer for hvor retten mener straffen bør ligge. For det andre kan domstolene overprøve straffutmålingen hvis det

¹⁵⁷ Se NOU 2016: 24 s. 380.

¹⁵⁸ Se punkt 1.2.

¹⁵⁹ Se Strandbakken (2008) s. 66.

¹⁶⁰ Se punkt 3.1.

¹⁶¹ Tilsvarende NOU 2016: 24 s. 380.

¹⁶² Tilsvarende Strandbakken (2008) s. 66.

amerikanske mønsteret følges. Selv om praksisen viser at amerikanske domstoler sjelden overprøver avtalene, kunne norske domstoler hatt et annet nivå når det gjelder overprøvningsintensitet. For det tredje kan det eksempelvis gis regler om at påtalemyndigheten må følge straffnivået som følger av rettspraksis, og at dette kommuniseres til lovbryteren. Vekten av det sistnevnte argumentet kan imidlertid svekkes over tid. Dersom *sentence bargaining* hadde blitt populært, vil antall straffutmålingsaker som Høyesterett behandler synke, slik at straffnivået som fremkommer av eldre rettspraksis ikke nødvendigvis gjenspeiler det reelle nivået.

Videre kan det være problematisk at straffens lengde avhenger av forhandlingsevne.¹⁶³ Det at lovbrytere får kortere straff enn andre for samme overtredelse fordi lovbryteren har midler til en forhandlingsdyktig forsvarer, fremstår urettferdig sett ut fra hensynet til likebehandling og allmennhetens rettsfølelse. Denne situasjonen kan likevel i noen grad motvirkes ved å ta inspirasjon fra den tyske løsningen. Når domstolene angir straffens nedre grense, fastsettes det mildeste straffnivået for overtredelsen. Innad i den konkrete straffutmålingen mellom domstolenes angivelse av straffens øvre og nedre grense garanterer imidlertid ikke denne løsningen likebehandling.

Et annet aspekt ved *sentence bargaining* er at en uskyldig siktet kan bli fristet til å gi en falsk tilståelse for å kunne få best mulig avtale med påtalemyndigheten, i frykt for at domstolene ville idømt enda strengere straff.¹⁶⁴ Visse forhold kan likevel motvirke slik praksis. Eksempelvis kunne det blitt gitt regler om at påtalemyndigheten må følge straffnivået som følger av rettspraksis, og at dette blir kommunisert til lovbryteren. Dette kunne potensielt minsket presset på siktede.

Hvis en *sentence bargain*-ordning innføres kan lovbrytere ut fra en «markedstankegang» tilstå fordi det kan bli lønnsomt i en forhandling.¹⁶⁵ Ut fra et rehabiliteringssynspunkt er det naturlig å anta at siktedes utsikter til rehabilitering er større når vedkommende tilstår som følge av egen samvittighet og vilje, og ikke ut ifra en «markedstankegang».¹⁶⁶ Dette er ytterligere et argument mot *sentence bargaining*.

¹⁶³ Tilsvarende Rt. 2007 s. 616 A, jf. Rt. 2009 s. 1336 S avsnitt 20-21, Strandbakken (2008) s. 66.

¹⁶⁴ Tilsvarende Rt. 2007 s. 616 A, jf. Rt. 2009 s. 1336 S avsnitt 20-21, Kjelby (2019) s. 347, Strandbakken (2008) s. 66.

¹⁶⁵ Se Holmboe (2016) s. 392, drøftelsen hans angår gjeldende rett.

¹⁶⁶ Se Holmboe (2016) s. 392, drøftelsen hans er knyttet til gjeldende rett.

Ettersom særlig hensynet til lovbrysterens forutberegnelighet kan sikres ved andre ordninger og at ordningen sannsynligvis vil medføre forskjellsbehandling, bør det ikke innføres *sentence bargaining*.

3.4 Bør det innføres kronvitneordninger i norsk straffeprosess?

Ifølge NOU 2016: 24 s. 366 «åpner [kronvitneordninger] for straffrihet begrunnet i at mistenkte bidrar med opplysninger om straffbare forhold begått av andre». Andenæs uttaler følgende om kronvitneordninger:

I engelsk og amerikansk rett er det en velkjent praksis at påtalemyndigheten tilsier en av de medskyldige i en kriminell virksomhet straffrihet eller mild behandling mot at han opptrer som vintre («kronvitne») mot hovedmennene. Særlig i kampen mot den organiserte kriminalitet regnes dette for et uunnværlig virkemiddel.¹⁶⁷

Kronvitneordninger åpner for store fordeler for mistenkte dersom hun gir nyttig informasjon om andres straffbare forhold. Det at informasjonen gjelder andre straffesaker har både positive og negative sider.

På den positive siden kan det trekkes frem at en person involvert i en kriminell virksomhet, kan ha opplysninger som ville være vanskelig tilgjengelig for påtalemyndigheten uten kronvitnets hjelp.¹⁶⁸ Den prosessuelle gevinsten kan være stor ved at det kan være ressursbesparende for påtalemyndigheten og politiet å få informasjonen.

De negative sidene er likevel fremtredende. Ved kronvitneordninger får lovbrysterer fordeler for å vitne mot andre lovbrystere. Det er ingen garanti for at kronvitnet, etter å ha fått de lovede fordeler, opprettholder forklaringen mot medskyldige. Usikkerhetsmomentene ved slike ordninger er derfor store.¹⁶⁹

I tillegg stilles det stor lit til en lovbrysters forklaring i en situasjon der det er klart at personen tjener mye på informasjonen som gis. Kronvitnets motivasjon for å komme med opplysningene er ikke nødvendigvis å bidra til at den materielle sannheten avdekkes, men

¹⁶⁷ Se Andenæs (2009) s. 203.

¹⁶⁸ Tilsvarende Kjelby (1996) s. 236.

¹⁶⁹ Tilsvarende NOU 2016: 24 s. 379.

heller å begrense eget ansvar.¹⁷⁰ Slike ordninger kan medføre at kronvitnet «overdrive[r] ansvaret for øvrige impliserte for derved å styrke egen forhandlingsposisjon».¹⁷¹

På den ene siden tilsier dette at det bør utvises forsiktighet ved å legge for stor vekt på informasjonen og stole blindt på opplysningene kronvitnet kommer med. På den annen side kan dette negative aspektet motvirkes ved at politiet etterforsker videre for å avdekke bekræftende eller avkreftende bevis. Ytterligere etterforskning kan imidlertid i noen grad begrense den prosessøkonomiske gevinsten det innebærer å få informasjonen.

For å ivareta påtalemyndighetens objektivitet er det viktig at etterforskningen åpner for flere hendelsesforløp. Fokuset kan ikke bare være på den «løsningen» kronvitnet har gitt. Dersom kronvitnet gir informasjon som kan etterforskes nærmere, kan etterforskningen bli ledet i riktig retning, noe som i seg selv innebærer en prosessøkonomisk gevinst. Disse svakhetene ved kronvitneordninger kan eventuelt hensyntas under bevisvurderingen.¹⁷² Etter Straffeprosessutvalgets syn strider imidlertid muligheten til å «kjøpe seg fri fra straffansvar ved å angi medsammevsorner» mot «utbrede rettferdighetsforestillinger».¹⁷³ Dette trekker i retning av at det ikke er ønskelig med kronvitneordninger.

Det påpekes også at kronvitneordninger «vil bygge opp under en angiverkultur og medføre uønsket straffrihet for kronvitnets handlinger».¹⁷⁴ Særlig på bakgrunn av disse forholdene mener Straffeprosessutvalget at «det er grunnleggende betenkelig å etablere en ordning som systematisk vil medføre fare for uriktige forklaringer».¹⁷⁵

Rekkevidden av momentet om at det vil «bygge opp under en angiverkultur» kan imidlertid diskuteres. Etter gjeldende rett kan mistenkte få strafferabatt ved å gi informasjon om andre straffbare forhold.¹⁷⁶ Lovbryteren kan således få visse fordeler ved å angi andre lovbrytere. Ifølge Straffeprosessutvalget aktualiseres «[r]isikoen for uforsvarlig press overfor mistenkte, med tilhørende fare for uriktige tilståelser og feilaktige opplysninger mv., [...] i første rekke i

¹⁷⁰ Tilsvarende Kjelby (1996) s. 237.

¹⁷¹ Se NOU 2016: 24 s. 379.

¹⁷² Tilsvarende NOU 2016: 24 s. 379.

¹⁷³ Se NOU 2016: 24 s. 378.

¹⁷⁴ Se NOU 2016: 24 s. 379, tilsvarende Strandbakken (2008) s. 66.

¹⁷⁵ Se NOU 2016: 24 s. 379.

¹⁷⁶ Se punkt 2.4.3.

og med selve strafferabattordningen».¹⁷⁷ Det kan med dette innvendes at mulighetene for å få strafferabatt for å angi andre, allerede legger opp til en angiverkultur.

Slik sett synes momentet om at kronvitneordninger kan «medføre uønsket straffrihet» å være mer viktig. Det er en betydelig forskjell mellom at domstolene gir strafferabatt for opplysninger om andres straffbare forhold og å unnslippe straff som sådan.¹⁷⁸ Den alminnelige rettferdighetsfølelsen vil neppe understøtte en slik løsning ettersom det er naturlig å anta at de fleste borgere vil oppfatte straffrihet på dette grunnlag som urettferdig og tilfeldig.¹⁷⁹

Videre kan det problematiseres på hvilket grunnlag kronvitnet har fått informasjonen som brukes til å oppnå fordeler i forhandlingene med påtalemyndigheten. Kjelby fremhever at informasjonen «man «kjøper» seg fordeler med, er kanskje ervervet på grunn av en sentral posisjon i et forbrytersk foretak, noe som under andre omstendigheter skulle betinget en strengere reaksjon».¹⁸⁰ Dette er ytterligere et moment mot at kronvitneordninger bør etableres.

Kronvitneordninger kan også medføre mindre tillit til påtalemyndighetens og politiets arbeid. Dersom kronvitner får straffrihet gir dette inntrykk at av informasjonen er av så stor betydning for etterforskningen at straffrihet er et passende vederlag. Om inntrykket blir at politiet ikke ville ha klart å oppklare saken uten hjelp fra medlemmer av det kriminelle miljøet, kan dette være svært uheldig.¹⁸¹

Til tross for at dagens rettstilstand i noen grad kan sies å medvirke til en angiverkultur, og at kronvitneordninger kan være hensiktsmessig for å oppklare kompliserte saker, overgår ikke disse positive aspektene de svært negative sidene ved ordningene. Med grunnlag i dette bør det ikke innføres kronvitneordninger i norsk straffeprosess.

¹⁷⁷ Se NOU 2016: 24 s. 380. Uttalelsen er knyttet til Straffeprosessutvalgets drøftelse av påtalemyndighetens adgang til å nedlegge straffetilsagn.

¹⁷⁸ Se punkt 2.4.3 om strl. § 78 bokstav f andre alternativ.

¹⁷⁹ Tilsvarende Rt. 1930 s. 344 U på side 345.

¹⁸⁰ Se Kjelby (1996) s. 237.

¹⁸¹ Tilsvarende NOU 2016: 24 s. 379.

3.5 Forslaget i NOU 2016: 24

Straffeprosessutvalget foreslo i NOU 2016: 24 s. 379 «å lovfeste en adgang for påtalemyndigheten til å gi bindende forhåndstilsagn om straffepåstand, jf. utkastet § 28-7». Følgende bestemmelse er foreslått:

- (1) Når mistenkte ved tilståelse eller på annen måte bidrar med opplysninger av betydning, kan påtalemyndigheten forplikte seg til å nedlegge en bestemt påstand om straff.
- (2) Mistenkte skal på forhånd gjøres kjent med adgangen til og vilkårene for omgjøring etter § 29-8.

En slik ordning reiser «få prinsipielle betenkeligheter», jf. NOU 2016: 24 s. 379. Det påpekes at muligheten til å gi forhåndstilsagn bidrar til mistenktes forutberegnelighet.¹⁸² Siden tilståelsen eller opplysningene må knytte seg til egen sak, se NOU 2016: 24 s. 379, åpnes det ikke for en kronvitneordning.

Videre foreslås følgende vilkår for omgjøring av forhåndstilsagn i utkastet § 29-8:

Tilsagn etter § 28-7 kan omgjøres dersom mistenkte ikke står ved tilståelsen eller opplysningene som er gitt. Det samme gjelder dersom det viser seg at mistenktes forhold er mer alvorlig enn vedkommende har forklart, eller det avdekkes andre forhold som mistenkte står bak, og de nye opplysningene kan få vesentlig betydning for straffen.¹⁸³

Ettersom Høyesterett i Rt. 2009 s. 1336 S la til grunn at påtalemyndighetens forhåndstilsagn ikke har selvstendig betydning i straffutmålingen, er det nødvendig med endringer i domstolenes straffutmålingsskjønn. På bakgrunn av dette foreslo Straffeprosessutvalget følgende løsning i utkastet § 32-3 første ledd fjerde og femte punktum:

Ved fastsettelse av straff og andre strafferettslige reaksjoner enn inndragning er retten ikke bundet av påstandene. Foreligger bindende tilsagn etter § 28-7, kan retten likevel

¹⁸² Se NOU 2016: 24 s. 379.

¹⁸³ Se NOU 2016: 24 s. 380.

bare gå utover påstanden det er gitt tilsagn om, når det fremstår som klart at reaksjonsfastsettelsen ellers vil bli feil.¹⁸⁴

Denne løsningen vil dermed endre rettstilstanden «nærmere flertallets løsning i» Rt. 2007 s. 616 A, jf. NOU 2016: 24 s. 380.

Utvalgets forslag innebærer en balansering av at retten på den ene siden bør utvise tilbakeholdenhet i å ilegge strengere straff enn den påtalemyndigheten har nedlagt i forhåndstilsagn, jf. anklageprinsippet og på den annen side at partene ikke skal ha «for stor rådighet over straffespørsmålet».¹⁸⁵ Særlig offentlighetshensyn, domstolenes ansvar for likebehandling, hensynet til materielt riktige avgjørelser samt Høyesteretts rolle i straffenivåutviklingen tilsa forsiktighet med å gi partene enerådighet over reaksjonsfastsettelsen, se NOU 2016: 24 s. 380.

Etter Straffeprosessutvalgets syn ivaretar denne løsningen både «[h]ensynene til åpenhet og kontroll» siden påtalemyndigheten må begrunne straffepåstanden og domstolene har adgang til å «rette opp feil av betydning».¹⁸⁶ Utvalget mener løsningen ikke utgjør noen større risiko for «uforsvarlig press overfor mistenkte, med tilhørende fare for uriktige tilståelser og feilaktige opplysninger mv.» sammenliknet med gjeldende rett.¹⁸⁷

3.6 Problemstillinger som oppstår som følge av forslaget i NOU 2016: 24

I NOU 2016: 24 s. 380 fremheves det at Straffeprosessutvalgets forslag må «ses i sammenheng med norsk prosesskultur og de rettssikkerhetsgarantier som ellers gjelder, herunder mistenktes rett til forsvarer». Dette tyder på at det ikke er tiltenkt en endring av når mistenkte skal ha rett til forsvarer i forbindelse med slike forhåndstilsagn. Det kan derfor stilles spørsmål om det er nødvendig med en utvidelse av retten til forsvarer i tilfeller der det er aktuelt for påtalemyndigheten å gi forhåndstilsagn.

Videre kan det problematiseres om det er behov for nærmere utredning av behovet for å regulere hvilke krav som bør stilles til mistenkte i en slik situasjon. Spørsmålet henger nært

¹⁸⁴ Se NOU 2016: 24 s. 380-381.

¹⁸⁵ Se NOU 2016: 24 s. 380.

¹⁸⁶ Se NOU 2016: 24 s. 380.

¹⁸⁷ Se NOU 2016: 24 s. 380.

sammen med det foregående om krav på forsvarerbistand. Det å være mistenkt i en straffesak kan innebære store belastninger og det kan være en svært overveldende og ukjent situasjon. Dersom mistenkte ikke har forsvarer kan det virke fristende å tilstå i håp om at påtalemyndigheten nedlegger mildest mulig forhåndstilsagn om straffepåstand. Selv om ordningen i noen grad skiller seg fra de typiske *sentence bargaining*-ordningene, kan det bemerkes at det eksempelvis i amerikansk rett stilles krav om at tilståelsen er frivillig og veloverveid.¹⁸⁸ Det kan spørres om det kan være hensiktsmessig med en nærmere utredning angående dette aspektet ved ordningen som foreslås.

Utkastet § 28-7 første ledd regulerer i hvilke tilfeller påtalemyndigheten kan gi bindende forhåndstilsagn angående straffepåstand. Ut ifra ordlyden «[n]år mistenkte ved tilståelse eller på annen måte bidrar med opplysninger av betydning», tyder det på at tidspunktet påtalemyndigheten kan gi forhåndstilsagn, er når mistenkte tilstår eller gir andre betydningsfulle opplysninger. I tillegg tilsier ordlyden «kan påtalemyndigheten forplikte seg» at det er opp til påtalemyndighetens skjønn å vurdere når det er hensiktsmessig å gi forhåndstilsagn. Ettersom kategorien «mistenkt» er brukt, kan tidspunktet påtalemyndigheten kan forplikte seg til å nedlegge forhåndstilsagn på, komme relativt tidlig i etterforskingen. Det er ikke eksplisitt drøftet om det er behov for å regulere nærmere på hvilket tidspunkt i saken forhåndstilsagn kan gis.

På den ene siden er det i lys av objektivitetsplikten viktig at ikke etterforskingen blir for ensidig rettet inn mot en person. Dette kan trekke i retning av at det kan være hensiktsmessig å vurdere om det bør settes nærmere grenser for når påtalemyndigheten kan forplikte seg. På den annen side vil en bestemmelse som den foreslåtte, sikre fleksibilitet.

I utkastet § 29-8 er det foreslått en regel om omgjøring av straffetilsagn. Ifølge NOU 2016: 24 s. 636 bør påtalemyndigheten være tilbakeholdne med å omgjøre tilsagnene, særlig med grunnlag i mistenktes forutberegnelighet og hensynet til å ikke undergrave ordningen. For å unngå risikoen for at ordningen fremstår usikker for mistenkte fordi mange tilsagn omgjøres, bør påtalemyndigheten være relativt sikker på informasjonen de har fått og hvilken verdi denne har i etterforskingen før tilsagn gis. Det kan følgelig være fornuftig å ha en fleksibel bestemmelse som overlater det til påtalemyndighetens skjønn å vurdere når det er

¹⁸⁸ Se punkt 1.2.

hensiktsmessig å gi forhåndstilsagn. Det kan dermed diskuteres om det er behov for å nærmere regulere tidspunktet for når påtalemyndigheten kan gi slike tilsagn.

Etter Straffeprosessutvalgets forslag kan påtalemyndigheten omgjøre forhåndstilsagn, jf. utvalgets § 29-8. Det er imidlertid ikke nevnt noe angående klagemuligheter spesielt rettet mot slike forhåndstilsagn, eller om fornærmede eller etterlatte har rett til å uttale seg i forbindelse med fastsetting av hvilken straffepåstand påtalemyndigheten skal forplikte seg til. Det kan problematiseres om fornærmede og etterlatte bør ha særlige rettigheter knyttet til denne ordningen, eller om rettighetene disse personene allerede har, er tilstrekkelige.

Så vidt jeg har sett diskuteres det ikke i NOU 2016: 24 om løfteforbudet bør endres som følge av forslaget om at påtalemyndigheten kan forplikte seg til å gi forhåndstilsagn. For sammenhengens skyld og av pedagogiske grunner kan det være fordelaktig at det går tydelig frem at dette er et lovfestet unntak fra forbudet mot løfter, eventuelt forklare hvorfor ordningen ikke anses å være i strid med løfteforbudet.

Dette illustrerer at en endring av rettstilstanden slik Straffeprosessutvalget foreslår, gir opphav til ytterligere problemstillinger det kan være fordelaktig å få avklart.

Kilderegister

Litteratur

- Andenæs (2000) Andenæs, Johs., *Norsk straffeprosess*, Bind I, 3. utg., Universitetsforlaget 2000.
- Andenæs (2009) Andenæs, Johs., *Norsk straffeprosess*, 4. utg. ved Tor-Geir Myhrer, Universitetsforlaget 2009.
- Bernt og Rasmussen (2010) Bernt, Jan Fridthjof og Ørnulf Rasmussen, *Frihagens forvaltningsrett*, Bind 1, 2. utg., Fagbokforlaget 2010.
- Bohlander (2021) Bohlander, Michael, *Principles of german criminal procedure: Studies in international & comparative criminal law*, second edition, Hart Publishing 2021.
- Eckhoff (2001) Eckhoff, Torstein, *Rettskildelære*, 5. utg. ved Jan E. Helgesen, Universitetsforlaget 2001.
- Gröning, Husabø og Jacobsen (2019) Gröning, Linda, Erling Johannes Husabø og Jørn Jacobsen, *Frihet, forbrytelse og straff: En systematisk fremstilling av norsk strafferett*, 2. utg., Fagbokforlaget 2019.
- Holmboe (2016) Holmboe, Morten, *Fengsel eller frihet: Om teori og praksis i norsk straffutmåling, særlig i grenselandet mellom fengsel og mildere reaksjoner*, 1. utg., Gyldendal Juridisk 2016.
- Kjelby (1996) Kjelby, Gert Johan, Forhandlinger og avtaler mellom påtalemyndigheten og siktede – straffeprosessuelle forlik? *Kritisk Juss* 1996, s. 227-256. (Lest på Lovdata Pro)
- Kjelby (2019) Kjelby, Gert Johan, *Påtalerett*, 2. utg., Cappelen Damm Akademisk 2019.
- Monsen (2012) Monsen, Erik, *Innføring i juridisk metode og oppgaveteknikk*, 1. utg., Cappelen Damm Akademisk 2012.

- Myhrer (2003) Myhrer, Tor-Geir, Påtalemyndighetens praksis som rettskilde *Tidsskrift for rettsvitenskap* 2003, s. 219-245. (Lest på Lovdata Pro)
- Smith (2021) Smith, Eivind, *Konstitusjonelt demokrati: Statsforfatningsretten i prinsipielt og komparativt lys*, 5. utg., Fagbokforlaget 2021.
- Sprack (2012) Sprack, John, *A practical approach to criminal procedure*, fourteenth edition, Oxford University Press 2012.
- Strandbakken (2008) Strandbakken, Asbjørn, Hvilken strafferettspleie ønsker vi? *Lov og rett* 2008, s. 65-66. (Lest på Idunn)
- Øyen (2010) Øyen, Ørnulf, *Vernet mot selvinkriminering i straffeprosessen*, 1. utg., Fagbokforlaget 2010.
- Øyen (2019) Øyen, Ørnulf, *Straffeprosess*, 2. utg., Fagbokforlaget 2019.

Lovregister

Norske lover

- Grunnloven – Grl. Kongeriket Norges Grunnlov 17. mai 1814.
- Straffeprosessloven (Opph) Lov 01. juli 1887 nr. 5 om Rettergangsmaaden i Straffesager (Opphevet).
- Straffeloven 1902 – strl. 1902 Almindelig borgerlig Straffelov 22. mai 1902 nr. 10 (Opphevet).
- Domstolloven – dl. Lov 13. august 1915 nr. 5 om domstolene.
- Vegtrafikkloven – vtrl. Lov 18. juni 1965 nr. 4 om vegtrafikk.

Straffeprosessloven – strpl.	Lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker.
Menneskerettsloven – mrl.	Lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett.
Straffeloven – strl.	Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff.
Akvakulturloven	Lov 17. juni 2005 nr. 79 om akvakultur
Endringslov til straffeloven 2005	Lov 07. mars 2008 nr. 4 om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 mv. (skjerpene og formildende omstendigheter, folkemord, rikets selvstendighet, terrorhandlinger, ro, orden og sikkerhet, og offentlig myndighet).

Utenlandske lover

Den amerikanske Grunnloven	U.S. The Constitution of the United States, 17. september 1787. (Ikrafttredelsesdato 04. mars 1789). http://uscode.house.gov/view.xhtml?path=/frontmatter/organiclaws/constitution&edition=prelim .
Federal Rules of Criminal Procedure	Federal Rules of Criminal Procedure, 26. desember 1944, 18 USC Appendix (2021). (Ikrafttredelsesdato 21. mars 1946). http://uscode.house.gov/view.xhtml?req=granuleid:USC-prelim-title18a-node35-node54-rule11&num=0&edition=prelim .
Strafprozeßordnung	Strafprozeßordnung, 09. desember 1950. (Sist endret 25.03.2022). http://www.gesetze-im-internet.de/stpo/StPO.pdf .
Criminal Procedure Rules	The Criminal Procedure Rules, 15. juli 2020. (Ikrafttredelsesdato 05. oktober 2020). https://www.legislation.gov.uk/uksi/2020/759/contents/made .

Konvensjoner

Den europeiske menneskerettskonvensjon/EMK	Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, Roma, 4. november 1950. (Ikrafttredelsesdato 03. september 1953).
--	---

Forskrifter, rundskriv og retningslinjer

Påtaleinstruksen	Forskrift 28. juni 1985 nr. 1679 om ordningen av påtalemyndigheten.
Forskrift om forelegg i vegtrafikksaker	Forskrift 29. juni 1990 nr. 492 om forenklet forelegg i vegtrafikksaker.
RA-2000-2	Riksadvokaten (2/2000): Rundskriv nr. 2/2000 <i>Vederlag til politiets kilder og provokasjon som etterforskningsmetode.</i> (Opphevet).
Tapsforskriften	Forskrift 19. desember 2003 nr. 1660 om tap av retten til å føre motorvogn mv.
RA-2007-3	Riksadvokaten (3/2007): Rundskriv nr. 3/2007 <i>Tilståelsesrabatt.</i>
RA-2009-298	Riksadvokaten (298/2009): Retningslinjer <i>Tilståelsesrabatt – gjennomført evaluering av riksadvokatens direktiver.</i>
RA-2018-2	Riksadvokaten (2/2018): Rundskriv nr. 2/2018 <i>Infiltrasjon og provokasjon som etterforskningsmetode – vederlag til politiets kilder.</i>

Forarbeider, stortingsmeldinger og høringsnotat (Forarbeidene er hentet fra Lovdata Pro)

NUT 1969: 3	NUT 1969: 3 Innstilling om rettergangsmåten i straffesaker fra Straffeprosesslovkomiteen (Komiteen til revisjon av straffeprosessloven).
Ot.prp. nr. 35 (1978-1979)	Ot.prp. nr. 35 (1978-1979) Om lov om rettergangsmåten i straffesaker (straffesakloven).
NOU 1984: 27	NOU 1984: 27 Ny påtaleinstruks.
St.meld. nr. 23 (1991-1992)	St.meld. nr. 23 (1991-1992) Om bekjempelse av kriminalitet. (Hentet fra stortinget.no) https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1991-92&paid=3&wid=b&psid=DIVL187 .
NOU 1997: 15	NOU 1997: 15 Etterforskningsmetoder for bekjempelse av kriminalitet Delutredning II.
Ot.prp. nr. 64 (1998-1999)	Ot.prp. nr. 64 (1998-1999) Om lov om endringer i straffeprosessloven og straffeloven m v (etterforskningsmetoder m v).
Ot.prp. nr. 81 (1999-2000)	Ot.prp. nr. 81 (1999-2000) Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven (bruken av varetektsfengsling mv.).
Innst. O. nr. 3 (1999-2000)	Innst. O. nr. 3 (1999-2000) Innstilling fra justiskomiteen om lov om endringer i straffeprosessloven og straffeloven m.v. (etterforskningsmetoder m.v.). (Lest original tekst på Lovdata Pro)
NOU 2002: 4	NOU 2002: 4 Ny straffelov Straffelovkommisjonens delutredning VII.

Ot.prp. nr. 90 (2003-2004)	Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) Om lov om straff (straffeloven).
Justisdepartementets høringsnotat av september 2006	Justis- og politidepartementet (28.09.2006): Høringsnotat 28. september 2006 til Høring – Hurtigere behandling av straffesaker. (Hentet fra regjeringen.no) https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/jd/vedlegg/horingsnotat_juryeordningen.pdf .
Ot.prp. nr. 8 (2007-2008)	Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 mv. (skjerpene og formildende omstendigheter, folkemord, rikets selvstendighet, terrorhandlinger, ro, orden og sikkerhet, og offentlig myndighet).
Prop. 141 L (2009-2010)	Prop. 141 L (2009-2010) Endringer i straffeprosessloven mv.
Prop. 147 L (2012-2013)	Prop. 147 L (2012-2013) Endringer i straffeprosessloven mv. (behandling og beskyttelse av informasjon).
NOU 2016: 24	NOU 2016: 24 Ny straffeprosesslov.
Prop. 53 L (2018-2019)	Prop. 53 L (2018-2019) Endringer i straffeprosessloven mv. (ankesiling m.m.).
Prop. 142 L (2018-2019)	Prop. 142 L (2018-2019) Endringer i straffeprosessloven (påtalemyndighetens uavhengighet m.m.).
Prop. 146 L (2020-2021)	Prop. 146 L (2020-2021) Endringer i straffeprosessloven mv. (aktiv saksstyring mv.).

Rettsavgjørelser

Norske høyesterettsavgjørelser

Rt. 1930 s. 344 U

Rt. 1960 s. 1357 A

Rt. 1992 s. 136 U
Rt. 1994 s. 1139 A
Rt. 1995 s. 1922 A
Rt. 1995 s. 1975 A
Rt. 1998 s. 2001 A
Rt. 1999 s. 243 A
Rt. 2000 s. 31 A
Rt. 2003 s. 1389 U
Rt. 2004 s. 1324 A
Rt. 2005 s. 314 A
Rt. 2005 s. 559 A
Rt. 2005 s. 641 A
Rt. 2005 s. 1453 A
Rt. 2007 s. 616 A
Rt. 2007 s. 1435 A
Rt. 2007 s. 1677 A
Rt. 2009 s. 1336 S
Rt. 2010 s. 1317 A
Rt. 2011 s. 1210 A
Rt. 2012 s. 585 A
Rt. 2013 s. 853 A

Rt. 2014 s. 620 A

Rt. 2015 s. 65 A

HR-2018-2096-A

HR-2020-1351-A

HR-2021-893-U

HR-2021-2556-A

Utenlandske rettsavgjørelser (Hentet fra supreme.justia.com og bailii.org)

- Brady v. United States Brady v. United States, 397 U.S. 742 (1970).
<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/397/742/#tab-opinion-1948533>.
- Santobello v. New York Santobello v. New York, 404 U.S. 257 (1971).
<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/404/257/#tab-opinion-1949463>.
- Bordenkircher v. Hayes Bordenkircher v. Hayes, 434 U.S. 357 (1978).
<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/434/357/#tab-opinion-1952463>.
- R. v. Goodyear R. v. Goodyear [2005] EWCA Crim 888.
<http://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Crim/2005/888.html>.
- R. v. Innospec Ltd R. v Innospec Ltd [2010] EW Misc 7 (EWCC).
<http://www.bailii.org/ew/cases/Misc/2010/7.html>.

Avgjørelser fra Den europeiske menneskerettighetsdomstolen (Hentet fra HUDOC)

- Funke mot Frankrike* no. 10828/84 [1993] ECHR:1993:0225JUD001082884

<i>Saunders mot Storbritannia</i>	no. 19187/91	[1996]	ECHR:1996:1217JUD001918791
<i>Scoppola mot Italia (No. 2)</i>	no. 10249/03	[2009]	ECHR:2009:0917JUD001024903
<i>Babar Ahmad mfl. mot Storbritannia</i>	nos. 24027/07, 11949/08 og 36742/08	[2010]	ECHR:2010:0706DEC002402707
<i>Beraru mot Romania</i>	no. 40107/04	[2014]	ECHR:2014:0318JUD004010704
<i>Natsvlisvili og Togonidze mot Georgia</i>	no. 9043/05	[2014]	ECHR:2014:0429JUD000904305
<i>Navalnyy og Ofitserov mot Rusland</i>	nos. 46632/13 og 28671/14	[2016]	ECHR:2016:0223JUD004663213
<i>V.C.L. og A.N. mot Storbritannia</i>	nos. 77587/12 og 74603/12	[2021]	ECHR:2021:0216JUD007758712